

Werknemer in opleiding

De inhoudelijke aanpak van arbeidstoeleiding

ESF 2011 – 2012

Een handreiking voor scholen

's-Hertogenbosch, Werknemer in opleiding

Inhoud

1	WOORD VOORAF	4
2	INLEIDING	5
2.1	De belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar	7
3	ALGEMEEN DEEL	9
3.1	Doelstelling voor de scholen	9
3.2	Doelstelling van het project	9
3.3	Visie op arbeidstoeleiding	9
3.4	Verbreding en verdieping	10
3.5	Schoolontwikkeling	10
3.6	Op weg naar duurzaamheid	11
3.7	Innovatie naar 2012 (vso), naar 2013 en er na	12
3.8	Enkele aanvullende procedurele zaken	13
4	PROJECTDEEL	15
4.1	Algemeen	15
4.2	Thema's binnen ESF	17
4.3	Netwerkvorming (algemeen)	18
4.4	Meetbaarheid van de resultaten	18
4.5	Algemene SMART te formuleren aandachtspunten voor de projectaanvraag	19
4.6	Arbeidskundig onderzoek	20
4.7	Leerlingwerkplaatsen	25
4.8	Branchegerichte cursussen voor leerlingen	29
4.9	Vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school	35
4.10	Netwerkvorming	40
5	LITERATUUR	43

Deze uitgave wordt gepubliceerd onder verantwoordelijkheid van 'Werknemer in opleiding'. In 'Werknemer in opleiding' hebben vertegenwoordigers zitting vanuit het praktijkonderwijs (Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs), vanuit het vso (cluster 1,2,3,4) en vanuit KPC Groep.

Deze laatste is tevens belast met de uitvoering van het secretariaat.

1 WOORD VOORAF

In deze notitie presenteert Wio het algemeen kader dat als leidraad kan dienen voor de projectaanvraag ESF 2007-2013, Prioriteit 1, Actie C, voor scholen voor praktijkonderwijs (PrO) en scholen voor voortgezet speciaal onderwijs (vso). De verschillende thema's worden nader toegelicht en voorzien van mogelijke inhoudelijke invullingen, in concreto de werkzaamheden. Centraal oogmerk van dit kader is scholen inhoudelijk te ondersteunen bij de aanvraag welke in de Handleiding 1.0 E-formulier ESF 2007-2013 (zie www.agentschap.szw.nl Regelingen ESF 2007-2013) is omschreven. Daarbij plaatsen we de volgende opmerkingen.

De beschrijvingen komen overeen met de vereisten zoals de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid die in de regeling heeft aangereikt. Dit voorkomt mogelijke interpretatieverschillen in de uitwerking van de thema's en het afbreukrisico van het project voor scholen wordt hierdoor geminimaliseerd.

Met het schetsen van het algemeen kader en het bieden van handreikingen per thema, willen we scholen ondersteunen bij de opzet en de uitvoering van het eigen projectplan. We beogen hiermee deelname van scholen aan ESF te vergemakkelijken.

Voor alle duidelijkheid nog dit:

- dit document bevat handreikingen om ideeën aan te reiken voor het maken van uw projectplan; deze handreikingen zijn dus geen projectplannen;
- de beschrijvingen per thema bevatten ideeën, maar zijn natuurlijk geen verplichte werkzaamheden; het zijn ideeën en niet meer dan dat. Scholen maken zelf hun eigen keuzes.

De handreikingen per thema sluiten aan op de ontwikkelagenda van zowel de Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs als van de clusters 1,2,3,4. Directeuren en ESF-coördinatoren uit de voorgaande tranches zijn bevraagd op hun ervaringen. Deze informatie is meegenomen bij het opstellen van dit document.

Tot slot is de intentie achter dit document de scholen voor praktijkonderwijs en scholen voor vso nadrukkelijk uit te nodigen deel te nemen aan het project om een arbeidsplaats voor de specifieke doelgroep te realiseren of de doorstroom naar vervolgonderwijs te waarborgen.

Namens Wio

Gijs van de Beek

2 INLEIDING

Het ESF-project 2007 - 2013 doorloopt thans zijn derde tranche. De vierde tranche, 2011 - 2012 staat voor de deur. Vastgesteld kan worden dat er in het veld behoefte is aan nieuwe onderwijsinhoudelijke impulsen gericht op een duurzame kwalitatieve upgradering van de arbeidstoeleiding en arbeidsintegratie en het beschikbaar komen van arbeidstoeleiding voor alle leerlingen die daarop zijn aangewezen. Dit alles ter vergroting van de mogelijkheden tot arbeidsparticipatie voor de leerlingen van het praktijkonderwijs en het Voortgezet Speciaal Onderwijs. In deze notitie formuleert 'Werknemer in opleiding' ter ondersteuning van de scholen zijn plan voor de onderwijsinhoudelijke aanpak van de arbeidstoeleiding in het praktijkonderwijs en het Voortgezet speciaal onderwijs voor de komende periode. Het ontwikkel- en vernieuwingsbeleid voor het praktijkonderwijs en het Voortgezet Speciaal onderwijs is op hoofdlijnen vastgelegd en wel in de volgende stukken.

Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs - Scholen voor morgen. Op weg naar een duurzame kwaliteit in het primair onderwijs

Aansluiten bij de mondiale kenniseconomie met verbeteringen op het gebied van taal en rekenen, kwaliteit van scholen, schoolleiders en leraren vergroten, kwalitatief goede schoolkeuzeadviezen, onderwijstijd en prestaties van leerlingen verbeteren, passend onderwijs, verbetering techniek, samenwerking met partners en ouderbetrokkenheid.

Kwaliteitsagenda Voortgezet Onderwijs - Tekenend voor kwaliteit. Afspraken voor een beter voortgezet onderwijs 2008 - 2011

Aantoonbare verbetering taal- en rekenprestaties, goede betrouwbare examens, excellentie bevorderen, betere topontwikkeling, alle leerlingen een passende kwalificatie, voor alle leerlingen een maatschappelijke stage, reductie van het aantal zwakke scholen, onderwijs gericht op kwalificatiewinst (alle jongeren moeten zo goed mogelijk toegerust zijn voor de eisen van vervolgonderwijs/arbeidsmarkt en samenleving) en onderwijswinst.

Beleidsagenda 2005 - 2009 van de WEC-Raad

Waarin genoemd worden leerlinggeoriënteerd onderwijs, samenwerking met omgeving en ketenpartners, verantwoording (publieke verantwoording afleggen), kennismanagement, verdere expertiseontwikkeling, goed onderwijs afgestemd op ontwikkelingsmogelijkheden van de leerling en een ononderbroken ontwikkelingsproces, kwaliteitszorg (onder andere deelnemen aan vormen van visitatie), arbeidstoeleiding en arbeidsintegratie, organisatie van certificering, symbiose, beschikbaarheid van vaklokalen, praktijkgericht onderwijs en deskundigheidsbevordering.

Beleidsagenda praktijkonderwijs: perspectief voor het praktijkonderwijs; de netwerkschool

Visie en missie beschreven, het boommodel uitgebreid met het vliegermodel, contextrijke leeromgeving, professionaliseren, school en de regio, samenwerken / de netwerkschool,

integratie van onderwijs en begeleiding, passend onderwijs, kwaliteitszorg, IOP, rol management en versterking relatie met omgeving.

Kabinetsstandpunt

Het kabinet heeft positief gereageerd op het SER-advies 'Meedoen zonder beperkingen: meer participatiemogelijkheden voor jonggehandicapten' (2007). Meer informatie hierover is te vinden in Kamerstuk 2007/2008 31 224, nr. 1.

Brief ministerie SZW

Voorts is er de brief van de minister van Sociale zaken van 30 mei 2008 over "Participatie jongeren met een beperking" en de bijgevoegde nota van mei 2008 "Vergroting participatie jongeren met een beperking". Het motto van deze brief is "Wie kan moet meedoen; wie echt niet kan, krijgt zorg". Naast de stelling dat het belang van onderwijs niet kan worden overschat worden voorstellen geformuleerd onder andere met betrekking tot de overgang van school naar werk (de transitie), het eerder inzetten van jobcoaches, het activeren van jongeren (empowerment) en de voorbereiding op de arbeidsmarkt in de onderwijsfase.

Invoeringsagenda Passend onderwijs

Speciaal en van grote betekenis is het invoeringsplan Passend Onderwijs. In dit plan, dat de invoering er van voorziet in 2012, wordt arbeidstoeleiding verplicht voor het Voortgezet Speciaal Onderwijs. Tevens wordt daarin, in harmonie met het gestelde daaromtrent in de boven genoemde brief met bijgevoegde nota van het ministerie van SZW, aangegeven dat alle leerlingen bij binnenkomst een assessment of een arbeidskundig onderzoek moeten ondergaan. Het voornemen is thans om op tenminste drie momenten in de schoolloopbaan een dergelijke test te doen. Hoewel de besluitvorming hierover nog moet worden afgerond, heeft 'Werknemer in opleiding' in overleg met het Ministerie van OCW dit toch als richting voor de toekomst aangenomen.

Het Ministerie van OCW stelt inzake haar beleid in relatie tot ESF het volgende:

"OCW hecht eraan dat de scholen bij de invulling en uitvoering van hun ESF-activiteiten zo goed mogelijk aansluiten bij het beleid dat nu in het kader van Passend Onderwijs ontworpen wordt op het punt van de versteviging van de positie van de vso-/praktijkonderwijsleerling in de samenleving en met name op de arbeidsmarkt. Daarbij zijn andere departementen (VWS/SZW) én de betreffende scholen en hun organisaties betrokken. Het ESF-project geeft scholen, naast het primaire doel van het toeleiden van zoveel mogelijk leerlingen naar de arbeidsmarkt, een unieke mogelijkheid om zich goed voor te bereiden: de eigen organisatie omvormen, werkwijzen en producten ontwikkelen. Men hoeft daarbij niet alles zelf te doen. Men kan profiteren van good practices en samenwerking (ontwikkelnetwerken)."

'Werknemer in opleiding' zal, binnen de kaders van deze kwaliteits- en beleidsagenda's, arbeidstoeleiding vormgeven, met name gericht op het ESF-project. Deze informatie is te vinden op www.werknemerinopleiding.nl.

'Werknemer in opleiding' wil werken aan deelname van alle scholen aan het ESF-project, scholen ondersteunen in de uitvoering van de ESF-projecten, het landelijk beschikbaar stellen van resultaten die een bovenschoolse meerwaarde hebben en beleidsadviezen formuleren om arbeidstoeleiding en arbeidsintegratie voor de specifieke doelgroep te stimuleren.

2.1 De belangrijkste ontwikkelingen van het afgelopen jaar

Het afgelopen jaar hebben zich in de driehoek Wio, het ministerie van OCW en het ministerie van SZW voor het vervolg van het ESF-project belangrijke ontwikkelingen voorgedaan.

1 Het ministerie van OCW is steeds minder betrokken bij het project. Het ministerie verwacht dat marktpartijen ondersteunende activiteiten ontplooiën en daarmee scholen voldoende kunnen ondersteunen. Wio zal daarom in de komende jaren verschillende activiteiten blijven ontwikkelen zoals het Congres, themamiddagen, voorlichtingsmiddagen en vooral de website actualiseren..

2 Zoals uit bovengenoemde brief blijkt, gaat het beleid van het ministerie van SZW uit van de mogelijkheden die de leerlingen met een arbeidsbeperking hebben en niet van deze beperkingen. Het is van mening dat alle mogelijkheden ter bevordering van de arbeidsparticipatie van deze leerlingen moeten worden aangewend. Bovendien onderlijnt het het belang van de bijdrage die het praktijkonderwijs en het vso hieraan kunnen en ook moeten leveren. Het ministerie heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in de campagne "Ik kan", waarmee het omslagdenken wordt bevorderd.

3 De Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs en de clusters 1,2,3 en 4 hebben elk op voorstel van Wio een nagenoeg identieke visienota over arbeidstoeleiding het licht doen zien. Deze nota's vormen de gemeenschappelijke basis voor de verdere ontwikkeling van de arbeidstoeleiding en daarmee voor de inhoudelijke kwaliteitsverbetering van de komende ESF-projecten.

4 Het huidig beleid van het ministerie van SZW heeft er mede toe geleid dat met name de UWVWerkbedrijf betrokkenheid bij het proces van arbeidstoeleiding en -participatie hebben geïntensiveerd. Zij effectueren een nauwere samenwerking met het onderwijsveld, zowel op landelijk, als regionaal niveau.

5 Er zijn ongunstige ontwikkelingen om jongeren goed te plaatsen binnen arbeid. De ontwikkelingen op de arbeidsmarkt spelen daarbij een belangrijke rol. Daarnaast is door het ministerie SZW (en andere ministeries) ingezet op de jeugdwerkloosheid. Deze ontwikkelingen betekenen nog niet dat alle wensen van Wio en dus van het onderwijsveld zijn of worden gehonoreerd. Het begin is er, er zijn hier en daar vorderingen gemaakt maar het betekent vooral dat Wio doorgaat!

In het algemeen deel over de ESF-projecten komt achtereenvolgens aan de orde:

- visie op arbeidstoeleiding;
- verbreding en verdieping;

- schoolontwikkeling;
- duurzaamheid;
- innovatie naar 2012 en naar 2013: algemene informatie om een inhoudelijk kader te bieden voor het scholenveld en de daaraan verbonden partners en ter onderbouwing voor de uitwerking van specifieke thema's.

In het projectdeel wordt specifiek ingegaan op de verschillende inhoudelijke thema's met aandacht voor netwerkvorming, handreikingen, tips en inhoudelijke criteria voor de projectaanvraag. Deze zijn zeer bruikbaar voor de scholen in de voorbereiding en uitvoering van de projecten.

Tot slot

De intentie van het document is scholen voor praktijkonderwijs en scholen voor voortgezet speciaal onderwijs nadrukkelijk uit te nodigen deel te nemen aan het project om een arbeidsplaats voor de specifieke doelgroep te realiseren of de doorstroom naar direct op de arbeidsmarkt gericht vervolgonderwijs te waarborgen om zodoende een duurzame arbeidsparticipatie te realiseren.

3 ALGEMEEN DEEL

3.1 Doelstelling voor de scholen

Het doel van het ESF-project is het thema arbeidstoeleiding een extra impuls te geven binnen het totale onderwijsaanbod. De activiteiten beogen op een zichtbare en controleerbare wijze de ontwikkeling van de leerling in de richting te brengen van of daadwerkelijk te plaatsen binnen arbeid of direct op de arbeidsmarkt gericht vervolgonderwijs. Per projectjaar vindt vastlegging plaats van de bereikte resultaten van de leerling met de intentie om dit in de vervolgcursus verder uit te bouwen. Er vindt aansluiting plaats bij de transitiegedachte zoals deze binnen het beleid van de Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs en de clusters 1,2,3 en 4 meer en meer gestalte krijgt.

De centrale opvatting hierachter is dat er binnen een arbeidsmarktgerichte leerweg sprake moet zijn van een integraal aanbod van arbeidstraining, arbeidstoeleiding, arbeidsinpassing en jobsupport. Het leidend principe is 'al werkend leren'.

3.2 Doelstelling van het project

Het doel van het ESF-project is leerlingen van het praktijkonderwijs en het vso de noodzakelijke beroepsvaardigheden te laten verwerven en hen op weg te helpen naar duurzame (beschermde) arbeid of door te laten stromen naar succesvolle deelname aan vervolgonderwijs. Daarbij wordt zowel gedacht aan BOL- (mbo-1 als het gaat om de inzet van ESF-subsidie) als BBL-opleidingstrajecten. 'Werknemer in opleiding' spreekt over een gedifferentieerde uitstroom gezien de specifieke mogelijkheden en belemmeringen van de diverse doelgroepen. Ten aanzien van arbeid kan gedacht worden aan reguliere arbeid, leerbanen, begeleid werken en beschermde arbeid. Voor de uitstroom naar vervolgonderwijs wijzen we op aansluiting op niveau 1 van het ROC/AOC en andere specifieke opleidingen.

3.3 Visie op arbeidstoeleiding

Bij het formuleren van deze handreiking baseert 'Werknemer in opleiding' zich op het document 'Visie arbeidstoeleiding' van 'Werknemer in opleiding' en de daarop gebaseerde visienota's van het Werkverband Praktijkonderwijs en de vier clusters. Binnen het praktijkonderwijs en het vso wordt meer en meer de nadruk gelegd op het realiseren van adequaat onderwijs aan leerlingen met specifieke hulpvragen gericht op de zelfstandigheid als toekomstig burger in de maatschappij. Zelfstandige en beschermde arbeid (ofwel een passende arbeidsplaats), wonen, vrije tijd en actief burgerschap zijn de kernthema's waarop het onderwijs zich dient te richten. Dit wordt vormgegeven binnen reguliere dan wel speciale onderwijscentra en dient - waar mogelijk - zichtbaar te zijn binnen de huidige kwalificatiestructuur. Het doel is leerlingen toe te rusten met die competenties, vereist voor een zelfstandige positie in de maatschappij met het accent op arbeid. Dit vraagt om leerlinggeoriënteerd onderwijs waarbij de individuele leerling de maat vormt. Het vraagt ook om samenwerking met alle betrokkenen rondom de leerling door het organiseren van netwerken op het gebied van arbeid, intermediaire instellingen en onderwijs. De voorbereiding op sociale en maatschappelijke vorming impliceert immers naast geïntegreerd onderwijs ook

samenhang tussen alle betrokken partners rondom de leerling als het gaat om toeleiding naar arbeid en zijn ontwikkeling als zelfstandig burger. Het begeleiden van deze leerling vormt een essentieel onderdeel in zijn weg naar duurzame arbeid en arbeidsparticipatie. De leerling wordt niet meer in een speciale positie of hokje geplaatst en is dus niet meer speciaal. De taakstelling van het onderwijs en de betrokken ketenorganisaties echter des te meer.

3.4 Verbreding en verdieping

De kern van de visie van arbeidstoeleiding voor het praktijkonderwijs en het vso is gestoeld op de volgende pijlers en sluit direct aan bij de ontwikkelagenda van zowel de Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs als van de vier clusters.

3.4.1 Focus op de omgeving van de leerling

Dit betekent netwerkvorming in smalle en brede zin. Netwerking in smalle zin wijst op het opzetten en onderhouden van netwerken met werkgevers gericht op arbeidsoriëntatie en arbeid. Netwerkvorming in brede zin verwijst naar het opzetten en onderhouden van netwerken met intermediaire instellingen en het scholenveld. Het netwerk gericht op de intermediaire instellingen is voorwaardelijk en noodzakelijk om de overstap naar arbeid voor de specifieke doelgroepen te realiseren en de duurzaamheid van arbeid op termijn te borgen. Netwerkvorming met het omringende scholenveld is vereist om het onderwijsaanbod voor de doelgroep te vergroten, waardoor meer kansen voor arbeidsparticipatie geboden worden. Maar het dient ook om doorstroom naar vervolgonderwijs mogelijk te maken voor die leerlingen die daarmee een betere positie op de arbeidsmarkt kunnen verwerven. Het gaat hier ook om samenwerking met organisaties die hulp en ondersteuning kunnen bieden naar en op de arbeidsmarkt. Deze samenwerking biedt dan een passend programma voor elk individu en een 'warme overdracht' van de leerling. Kernbegrip is hier 'verbreding'. De school verbreedt haar blikveld naar buiten.

3.4.2 Integratie van de onderscheiden ESF-thema's

Arbeidstoeleiding dient geen geïsoleerde positie meer in te nemen binnen het praktijkonderwijs en het vso. Arbeidstoeleiding wordt vormgegeven door de onderscheiden ESF-thema's aan elkaar te koppelen, zodat samenhang aangebracht wordt tussen de verschillende thema's. Daarnaast is het goed een koppeling te maken met de andere ontwikkelingsdomeinen als wonen, vrije tijd en burgerschap. Kernbegrip is hier 'verdieping'. Een samenhangend en geïntegreerd onderwijsaanbod. Nadrukkelijk wordt hierbij gesteld dat de ESF-regeling kiest voor een benadering vanuit een aantal thema's. Het is aan de scholen om te trachten deze integratievisie zoveel mogelijk te realiseren.

3.5 Schoolontwikkeling

De combinatie van verbreding en verdieping leidt tot de ontwikkeling van de individuele leerling en zijn competenties. Maar verbreding en verdieping leidt ook tot schoolontwikkeling. Om verbreding en verdieping te realiseren, dienen scholen te innoveren, nieuwe thema's en aanpakken te implementeren en zich blijvend te professionaliseren. Samen met het opzetten en onderhouden van functionele netwerken rondom de school en de leerling is er sprake van

een inhoudelijke drieslag. 'Werknemer in opleiding' draagt op zijn wijze bij aan het realiseren van deze visie. Het ondersteuningsaanbod van 'Werknemer in opleiding' is te vinden op de website: www.werknemerinopleiding.nl.

3.6 Op weg naar duurzaamheid

In het gehele ESF-traject bestaat de mogelijkheid voor de volle breedte van de doelgroep duurzame doelstellingen op het gebied van arbeidstoeleiding in te bouwen. Het kan gaan om een toename van het aantal geplaatste leerlingen op een arbeidsplaats. Meer leerlingen die meer of volwaardig participeren in de maatschappij. Daarnaast is natuurlijk ook een blijvende verbetering van de inhoudelijke kwaliteit van de arbeidstoeleiding in het praktijkonderwijs en het vso een belangrijk doel. Dit laatste zeker ook met het oog op de periode vanaf nu tot respectievelijk 2013.

De afgelopen periode is nadrukkelijk de aandacht gericht op de noodzaak te komen tot een duurzame inrichting en verbetering van de arbeidstoeleiding in het onderwijs. Het jaar 2012 is een belangrijke datum scholen voor vso daarvoor in aanmerking komende leerlingen moeten gaan opleiden voor een arbeidsmarktqualificatie. De huidige projectperiode zou daarom door de scholen zoveel mogelijk moeten worden benut om ook vanaf nu zo goed mogelijk toegerust te zijn om de arbeidstoeleiding kwalitatief hoogwaardig te kunnen verzorgen. Dat betekent aandacht voor de inhoudelijke kwaliteit en investeren waar mogelijk. Het ESF-project biedt daartoe veel belangrijke mogelijkheden die met voorrang zouden moeten worden benut. Natuurlijk kan binnen de huidige ESF-regeling niet elke investering plaatsvinden, maar mogelijkheden zijn er zeker.

In het navolgende wordt eerst ingegaan op de mogelijke investeringen. Onder 3.7 wordt aandacht gegeven aan de kwaliteitsverbetering.

3.6.1 Investerings

Met name de volgende investeringen gericht op duurzaamheid, al dan niet gefinancierd uit ESF-gelden, vragen de aandacht.

- a Professionalisering van docenten: let wel, deze vallen zoals al gesteld, niet onder de subsidiabele activiteiten, hoewel dit door het veld en Wio wenselijk wordt geacht.
- b Netwerkvorming met collega-scholen, arbeid en intermediaire instellingen.
- c ICT, gericht op leerlingenregistratie waar het de leerontwikkeling betreft en toepassingen ten behoeve van training competenties leerlingen en docenten.
- d Inrichting vaklokalen en leerlingwerkplaatsen.
- e Actualiseren respectievelijk doorontwikkelen van branchegerichte cursussen.
- f Ontwikkelen van draaiboeken voor arbeidstoeleiding en arbeidsintegratie.
- g Betere afstemming van het onderwijsprogramma op de regionale arbeidsmarkt.
- h Ontwikkelen en vormgeven van een transitieperiode.

3.6.2 Ervaring arbeidstoeleiding ESF-projecten

Een geheel andere vorm van investeren heeft te maken met de invoering van arbeidstoeleiding op scholen die tot op heden daar geen of onvoldoende ervaring mee hebben. Voor

deze scholen zou het zeer goed zijn als zij voldoende ervaring kunnen opdoen gedurende de huidige ESF-projectperiode en dat ook zij in de gelegenheid worden gesteld om deel te nemen. In de huidige regeling hebben starters nog steeds voorrang op al eerder deelgenomen scholen. Afgelopen jaar hebben zich 42 nieuwe scholen gemeld.

3.6.3 Good practices

Een derde vorm van investering is het op bovenschools niveau beschikbaar stellen en toegankelijk maken van good practices voor collega-scholen.

3.6.4 Optimalisering arbeidstoeleiding

Een vierde inzet wordt gerealiseerd als het ESF-project een zodanige positieve passie bij scholen weet te realiseren dat hun inzet voor arbeidstoeleiding optimaal wordt. Voor veel scholen is dat wel het geval, maar er valt nog veel te winnen.

3.6.5 Consolidering

Een laatste aspect betreft de consolidering, respectievelijk handhaving van wat reeds is bereikt. Het gevaar van verslappende aandacht en stopgezette ontwikkelingen indien scholen niet meer kunnen participeren in vervolgotanches moet worden vermeden.

3.6.6 Ontwikkelwerk

Er is al veel ontwikkeld, maar steeds wordt duidelijk dat er nog heel wat te doen staat.

3.7 Innovatie naar 2012 (vso), naar 2013 en er na

De belangrijkste acties in het perspectief van 2013 zijn voor de tranche 2011 - 2012 de volgende.

1 Om te bevorderen dat alle scholen meerder malen kunnen deelnemen, om de mogelijkheid te hebben dat er projecten kunnen worden uitgevoerd die een rijke meerwaarde hebben voor de verbetering van de arbeidstoeleiding en om er voor te zorgen dat scholen die op weg zijn hun vervolgaanvragen gehonoreerd te krijgen, wordt er vooral gekeken naar de meerwaarde van projectdeelname, wat wordt de school er beter van. Wat heeft de school geleerd. Wat is het innovatieve aan de deelname.

2 Om te voorkomen dat het totaal bedrag van de aanvragen wordt overschreden en dat er bij de afrekeningen een substantiële onderbesteding blijkt te zijn, zijn er maximum bedragen per activiteit per leerling vastgesteld.

Naast deze punten die direct gerelateerd zijn aan de regelgeving gaat het bij de inhoudelijke kwaliteitsverbetering van de arbeidstoeleiding zoals dat ook in de eerder genoemde visienota's is aangegeven ook om het volgende.

3 Niet meer uitgaan van de beperkingen van de leerlingen maar van zijn mogelijkheden, met andere woorden de nadruk leggen op empowerment. Deze omslag in het denken moet

ook in het onderwijsveld worden verstevigd. Daarbij past de term transitie beter dan arbeidstoeleiding.

4 Uitgegaan wordt van een transitieperiode van vier jaar, de laatste twee van de schoolse en de eerste twee van de naschoolse periode. In die transitie staat de leerling centraal en vervult het IOP (Individueel Ontwikkelingsplan) dan wel het ITP (Individueel Transitieplan) een belangrijke rol.

5 Hoewel er al veel is bereikt, is nog behoefte aan meer ontwikkelprojecten, projecten die resultaten opleveren met een duidelijke meerwaarde voor de collega-scholen. De scholen die daaraan een bijdrage kunnen en willen leveren, worden graag uitgenodigd zich hiervoor in te zetten door hun project doelgericht daarop af te stellen.

6 Zowel het onderwijs als de politiek pleiten sterk voor een kwaliteitsslag, met name nu de middelen daartoe voorhanden zijn. Daarom wordt er een kwalitatieve beoordeling uitgevoerd en wordt er gescoord op een beperkt aantal criteria. Deze criteria zijn:

- arbeidsmarktgerichtheid;
- innovativiteit;
- netwerkgerichtheid.

Aanbeveling in dezen.

- Formuleer het project concreet, ook ten aanzien van de verschillende delen in de projectaanvraag.
- Standaardteksten maakt toetsen lastig en is dus niet aanbevelenswaardig. Maak onderscheid duidelijk.
- Geef duidelijk aan wat wordt de school en de leerling er beter van! Toon aan de meerwaarde van het project
  - *toename van duurzame arbeidsparticipatie van de leerling.*
- Bijdrage op welke wijze het project bijdraagt aan duurzame arbeidsparticipatie.
- En, indien mogelijk, de bijdrage aan andere scholen voor praktijkonderwijs en vso (landelijke meerwaarde, duurzame arbeidsparticipatie).

7 Onderdelen waarop nog veel winst te boeken valt, zijn de netwerkvorming en de samenwerking met het bedrijfsleven. Het zou een bijzonder goede ontwikkeling zijn als in de projecten hier veel aandacht aan wordt gegeven.

3.8 Enkele aanvullende procedurele zaken

1 Er is geen sprake van een resultaatsverplichting binnen het project.

Echter, rapportage in welke vorm dan ook is noodzakelijk om inzicht te geven in de geleverde prestaties die voortkomen uit de projectactiviteiten op leerlingenniveau vallend onder de subsidieregeling. Het advies van 'Werknemer in opleiding' is de prestaties van wat de leerling gedaan en eventueel bereikt heeft, met een ITP (Individueel Transitieplan), IOP (Individueel Ontwikkelingsplan) of HP (Handelingsplan) te registreren en vast te leggen. Daarmee kan de

school de verrichte activiteiten inzichtelijk maken naar het AG (SZW). Het staat de scholen echter vrij andere instrumenten voor rapportage te kiezen.

2 Indien een school ervoor kiest meerdere thema's per project in te zetten, dan is de volgende waarschuwing op zijn plaats. Er dient gewaakt te worden dat activiteiten niet twee of meerdere malen opgevoerd worden als gemaakte kosten bij verschillende thema's. Er is dan sprake van een zogenaamde 'dubbeling', waarbij in de afrekening de kosten echter maar éénmaal voor vergoeding in aanmerking komen. Voor scholen die voor het eerst meedoen is het raadzaam eerst te kiezen voor 1 thema, en niet teveel thema's in tegelijk op te pakken.

3 Als er binnen een project inkomsten gegenereerd worden, dienen deze in de begroting opgenomen te worden.

4 Het project duurt maar één jaar, maar er zijn wel minimaal zes voorbereidingsmaanden (tijdstip van aanvraag in januari tot de start van het project). Kosten voor voorbereidende activiteiten (overhead), gemaakt voorafgaand aan het projectjaar, zijn binnen de subsidieregels declarabel na het moment van een volledige aanvraag.

5 Stagebegeleiding is subsidiabel indien het een onderdeel vormt van de werkzaamheden vallend onder het thema 'Leerlingwerkplaatsen'.

6 Externen kunnen ingezet worden in de directe begeleiding en ondersteuning van de leerling. Onder de genoemde werkzaamheden per thema is dit nader omschreven.

7 Exploitatiekosten zijn vanaf het nieuwe projectjaar niet meer subsidiabel.

8 Indien gebruik gemaakt wordt van commerciële instellingen voor aankoop of huur in het kader van activiteiten, maar ook en vooral bij de inkoop van externe dienstverlening (met name scholing en ondersteuning), dienen de regels met betrekking tot de aanbesteding gevolgd te worden. Daarvoor verwijst 'Werknemer in opleiding' naar de regelgeving zoals die op de site (www.werknemerinopleiding.nl) opvraagbaar is.

9 Ontwikkelkosten zijn subsidiabel binnen de thema's tot een maximum van 10% van de totale subsidiabele projectkosten. Idealiter leiden de ontwikkelactiviteiten tot één van de vijf subsidiabele thema's, die dan ook binnen de projectperiode gestart moeten zijn.

10 Voor het thema 'Vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school' geldt: de begeleiding na het verlaten van de school is subsidiabel wanneer dit geschiedt op basis van een overeenkomst (conform de regeling). Ook bij dit thema geldt: de deelnemende leerling dient in de periode van 12 maanden onmiddellijk voorafgaande aan de start van het project ingeschreven hebben gestaan bij een school voor praktijkonderwijs of voortgezet speciaal onderwijs.

4 PROJECTDEEL

4.1 Algemeen

4.1.1 *Deelnemers*

Voor deelname aan het project komen leerlingen in aanmerking in de leeftijd van 15 jaar en ouder. Het gaat om leerlingen die naar het oordeel van de school in aanvulling op het reguliere onderwijs ondersteuning nodig hebben ten tijde van de periode dat de deelnemers als leerling voor het praktijkonderwijs of bij het vso staan ingeschreven, dan wel in de periode van 12 maanden onmiddellijk voorafgaande aan de start van het project ingeschreven hebben gestaan bij een school voor praktijkonderwijs of voortgezet speciaal onderwijs.

Praktijkonderwijs

Het praktijkonderwijs laat in principe slechts leerlingen toe met een indicatie voor praktijkonderwijs. Een regionale verwijzingscommissie beoordeelt op basis van criteria met betrekking tot de leerachterstand en het IQ of leerlingen in aanmerking komen voor een indicatie praktijkonderwijs. Indien er sprake is van een beschikking is de leerling toelaatbaar tot het praktijkonderwijs.

Voortgezet Speciaal Onderwijs

Het vso is onderverdeeld in vier clusters.

- Onder cluster 1 vallen de scholen voor visueel gehandicapte kinderen en visueel gehandicapte kinderen met een meervoudige beperking.
- Onder cluster 2 vallen scholen voor dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraakmoeilijkheden, mogelijk in combinatie met een andere handicap.
- Onder cluster 3 vallen de scholen voor kinderen met verstandelijke (ZML) en/of lichamelijke beperkingen (LG/MG) en kinderen die langdurig ziek zijn (LZ) en scholen voor kinderen met epilepsie.
- Onder cluster 4 vallen de scholen voor zeer moeilijk opvoedbare kinderen, langdurig zieke kinderen zonder een lichamelijke handicap en onderwijs aan kinderen in scholen die verbonden zijn aan pedologische instituten.

Om in aanmerking te komen voor een van deze typen speciaal onderwijs, dient de leerling geïndiceerd te worden door een onafhankelijke Commissie voor de Indicatiestelling volgens centraal vooraf vastgestelde criteria.

4.1.2 *Zichtbaar en controleerbaar*

De projectduur is één jaar. Voor veel scholen is het nauwelijks haalbaar om binnen één jaar de afronding van één volledig thema te realiseren. Het is daarom van belang het project vorm te geven door gedurende een paar achtereenvolgende jaren een bepaalde fase van het project aan te vragen. Essentieel is dat binnen ieder projectjaar de werkzaamheden direct gekoppeld dienen te zijn aan de leerlingen. Immers, alleen deze kosten zijn subsidiabel. Een optie is dezelfde leerling meerdere projectjaren te laten participeren.

Op deze wijze is het toch mogelijk om binnen eenjarige projectperiodes arbeidstoeleiding voor de leerling op gang te brengen. Voorbereidende, uitvoerende, evaluerende en bijstellende werkzaamheden kunnen (telkens) vervlochten worden in de eenjarige projectperiode.

Inzicht in de wijze van werken en de bereikte resultaten wordt mogelijk door de ontwikkeling van de elementaire en vakspecifieke beroepsvaardigheden van de individuele leerling in het leerlingendossier respectievelijk het IOP of het ITP te registreren en vast te leggen. Dit maakt de ontwikkeling zichtbaar en het project controleerbaar. Een andere wijze van rapportage in welke vorm dan ook is mogelijk, mits het inzicht geeft in de geleverde prestaties op leerlingenniveau die voortkomen uit de projectactiviteiten vallend onder de subsidieregeling.

4.1.3 Projectuitvoering

Voor een goede projectuitvoering zijn verschillende werkzaamheden geboden.

Daarbij kan gedacht worden aan de projectaansturing waarbij zorggedragen wordt voor een adequate aansturing van het project door middel van projectorganisatie, projectcoördinatie en projectadministratie. Het vaststellen van taken, doelen, middelen, verantwoordelijkheden, tijdpad, bemensing, controle en het zorgen voor de noodzakelijke faciliteiten zijn de daaronder resulterende werkzaamheden. Het uitvoeren van het project vraagt om het op cyclische wijze uitvoeren van de gestelde doelen. Dit behelst onder andere planmatig en geregeld overleg, evaluatie, bijstelling van plannen en controle van de uit te voeren activiteiten. Datgene wat uitgevoerd en afgesproken is, dient geborgd te worden. Daarbij gaat het om het vastleggen van de gemaakte afspraken, inbedden in het systeem van werken en communiceren van de resultaten en werkwijze binnen de school. Hiervoor organiseert Wio elk jaar een leergang Projectmatig werken. Zie site www.werknemerinopleiding.nl.

4.1.4 Instrumenten

Als we spreken over instrumentaria in relatie tot het thema wordt gedacht aan het ontwikkelen, aanschaffen of inrichten van een digitaal matchingsinstrument voor de registratie van aangeboden en gevraagde beroepsvaardigheden, ook in relatie tot de registratie van de beroepsvaardigheden van de leerling waaraan gewerkt wordt.

Het ontwikkelen, uitbouwen en onderhouden van een website ter ondersteuning van de arbeidstoeleiding van de leerlingen draagt bij aan het verkrijgen van een baan.

Het ontwikkelen van een digitale ontmoetingsplaats voor onderwijs en arbeidsmarkt om kennis en ervaringen uit te wisselen met andere scholen op zowel docent- als leerlingenniveau behoort tot de mogelijkheden. En wellicht dat er schoolspecifieke invullingen gerelateerd zijn aan het thema.

4.1.5 ICT

ICT kan een ondersteunende bijdrage leveren aan het vastleggen en registreren van de gegevens. De aanschaf, ontwikkeling of aanpassing van digitale leerlingvolgsystemen en portfolio-instrumenten dragen daartoe bij. Ook kan gedacht worden aan de aanschaf of ontwikkeling van digitale matchingsinstrumenten voor de beroepsvaardigheden van de leerling vanuit aanbod- en vraagzijde, zowel binnen de arbeidsoriëntatie/arbeid als naar een

opleidingstraject binnen ROC/AOC. Let wel: de gemaakte kosten zijn subsidiabel op basis van afschrijving en toerekening van het gebruik aan het project.

4.1.6 Professionalisering

Ondanks het gegeven dat professionalisering niet subsidiabel is, hecht 'Werknemer in opleiding' er toch aan dat er aandacht aan besteed wordt. Immers, professionalisering kan nodig zijn gezien het feit dat de inhoud van het thema en de daaronder vallende activiteiten niet automatisch onder de zogenaamde 'core business' van de school vallen.

Het ondersteunen van het management en/of het team door externen om op beleids- en uitvoerend niveau vormgeving en intensivering van het thema te implementeren in het onderwijsaanbod, is gewenst. Ook daar waar het gaat om de vormgeving van samenwerking met andere instellingen en scholen. Voor de projectuitvoering is een training 'Netwerkvorming' of een training 'Projectmatig werken' haast onontbeerlijk.

Deze trainingen behoren tot het ondersteuningsaanbod van 'Werknemer in opleiding'.

Daarnaast kan de schoolspecifieke situatie met de al dan niet aanwezige kennis en ervaring nadere professionalisering vereisen in relatie tot projectaansturing of -uitvoering of in het uitwerken van dit specifieke thema.

Het zich oriënteren op arbeidsorganisaties, gericht op de elementaire en specifieke beroepsvaardigheden vanuit de branches, kan van belang zijn in de begeleiding van de leerling om de juiste beelden te hebben van de vereisten vanuit de werkgevers en branches. Omgekeerd kan het scholen en trainen van medewerkers uit arbeidsorganisaties en vervolgonderwijs binnen het netwerk van de school, waar leerlingen geplaatst worden, in de begeleiding van deze specifieke jongeren om duurzaamheid van de arbeidsplaats of het met succes doorlopen van het vervolgonderwijs te borgen, om aandacht vragen.

Het professionaliseren van medewerkers in het werken met ICT ter ondersteuning van de werkzaamheden binnen het thema, het verwerken van de bereikte resultaten door de leerlingen, het vertalen naar een individueel ontwikkelings- of transitieplan draagt bij aan de effectiviteit van de activiteiten binnen het thema.

Omdat professionalisering gezien kan worden als een noodzakelijke randvoorwaarde wordt daar per thema informatie over gegeven.

4.2 Thema's binnen ESF

De in paragraaf 2.3 geformuleerde visie betreft het hele onderwijs en daarin de arbeidstoeleiding zoals dat zich naar het oordeel van 'Werknemer in opleiding' zou moeten ontwikkelen. In de weg daar naartoe kan het ESF-project een bijzonder welkome impuls zijn, een impuls die primair gericht is op vergroting van de mogelijkheden tot arbeidsparticipatie van de huidige leerlingen, maar die ook in belangrijke mate kan bijdragen aan een duurzame verbetering van de arbeidstoeleiding in het onderwijs voor alle leerlingen die daarop zijn aangewezen. ESF is niet toereikend voor het volledig subsidiëren van de arbeidstoeleiding en arbeidsintegratie. Vanwege het beperkte budget is onder andere gekozen voor de volgende vier thema's:

- arbeidskundig onderzoek (zie paragraaf 4.6);

- leerlingwerkplaatsen (zie paragraaf 4.7);
- branchegerichte cursussen voor leerlingen (zie paragraaf 4.8);
- vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school (zie paragraaf 4.9).

Ter ondersteuning aan bovenstaande thema's is het thema 'Netwerkvorming' opgenomen (zie paragraaf 4.10). Dit thema kan ook als een afzonderlijk thema worden aangevraagd.

Hierna worden deze thema's successievelijk behandeld waarbij de kanttekening wordt gemaakt dat netwerkvorming bij elk van de vier andere thema's aan de orde wordt gesteld.

Alvorens ieder thema afzonderlijk de aandacht krijgt, wordt kort ingegaan op enkele belangrijke zaken voor het project in brede zin.

4.3 Netwerkvorming (algemeen)

Zoals uit het voorgaande moge blijken is netwerkvorming van uitermate belang om de arbeidstoeleiding goed te kunnen verzorgen. Een bijzonder netwerk is wel het netwerk dat ondersteunend is voor een plaatsing op de arbeidsmarkt. Heel concreet wordt hier bedoeld op het netwerk rond de school van UWV en MEE. Het gaat hierbij om samenwerking en een 'warme overdracht'. De afgelopen periode heeft 'Werknemer in opleiding' veel overleg gevoerd op landelijk niveau met deze intermediaire instellingen om te komen tot een kader waarbinnen het regionaal gemakkelijker kan worden te komen tot goede afspraken. Dat overleg is van alle kanten met een positieve insteek gevoerd. Hoewel het algemene kader op het moment van het schrijven van deze tekst nog niet gereed was, kon toch reeds een voorafschaduwende werking ervan worden vastgesteld. Zodra op dit terrein vorderingen zijn te melden, zal 'Werknemer in opleiding' daarvoor zorg dragen.

4.4 Meetbaarheid van de resultaten

Bij het ESF-project 2000 - 2006 werd de kwaliteit in grote mate bepaald door toetsing aan een uitstroomcriterium. Eerst 60% en later 50% van de deelnemende leerlingen moest aan het einde van het project een plaats op de arbeidsmarkt hebben. Dit outputcriterium wordt in het project 2007 - 2013 niet meer gehanteerd. Gezocht is naar een aantal inhoudelijke criteria om de kwaliteit te toetsen (zie paragraaf 3.7 punt 6). Deze toetsing is niet alleen ter rechtvaardiging en verantwoording van de extra ontvangen gelden, maar ook voor de onderwijskundige ontwikkeling van de school zelf. Het is zeer van belang dat de school kan aangeven op welke wijze de gelden zijn ingezet en welke resultaten ermee geboekt zijn. 'Werknemer in opleiding' geeft daarom het advies om dit inzichtelijk te maken door de vorderingen van de leerlingen binnen de thema's te registreren.

4.5 Algemene SMART te formuleren aandachtspunten voor de projectaanvraag

Op projectniveau

- Welk thema('s) pakken we op?
- Wat is de huidige situatie rondom het thema('s)?
- Wat gaan we binnen het thema('s) het komende jaar doen?
- Hoe doen we dat?
- En met welke middelen?
- Wie zijn daarbij betrokken?
- Wat is het tijdpad?
- Wie is verantwoordelijk en waarvoor?
- Wat zijn de resultaten?

Op leerlingenniveau

Rapportage in welke vorm dan ook dient inzicht te geven in de geleverde prestaties die voortkomen uit de projectactiviteiten vallend onder de subsidieregeling. De resultaten kunnen vanaf het startmoment tot aan het eind van het project (de ontwikkelingslijn die voor de leerling op basis van zijn interesses, capaciteiten en arbeidsmogelijkheden zijn vastgesteld) worden vastgelegd in het Individueel Transitieplan (ITP), Individueel Ontwikkelingsplan (IOP) of Handlingsplan (HP). Het registreren en vastleggen van wat de leerling doet en bereikt heeft, verantwoordt de inzet van de middelen waarop de controle door het AG (SZW) zich kan richten. Immers, zoals eerder gesteld, afrekening vindt plaats op wat daadwerkelijk gerealiseerd is op leerlingenniveau.

Voor het thema 'Vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school' kan de volgende aanvulling gelden.

De resultaten van het opleidingstraject leiden tot een opgebouwd (digitaal) leerlingendossier waarin de al dan niet bereikte beroepsvaardigheden zijn vastgelegd. De leerling heeft een aanverwant (digitaal) uitstroomportfolio opgesteld waar hij zijn elementaire en specifieke beroepsvaardigheden kan tonen als bewijsstuk van al zijn beschikbare vaardigheden. Deze overdrachtsdocumenten kunnen gebruikt worden in de sollicitatie, als bewijsstukken voor instroom vervolgonderwijs, als documentatie voor de 'warme overdracht' en in de ondersteuningsbijeenkomsten in het traject na het verlaten van de school. Eventueel kunnen resultaten vastgelegd worden gedurende één jaar na het verlaten van de school.

Aandachtspunten hierbij zijn onder andere:

- Welke leerlingen participeren in het project?
- Wordt de beginsituatie van de leerling vastgelegd?
- Vindt er een arbeidskundig onderzoek plaats?
- Wordt er op basis daarvan een onderwijsprogramma geformuleerd?
- Worden de vorderingen van de leerling geëvalueerd en vastgelegd?
- Wordt er een stageplan voor de leerling opgesteld?
- Of wordt er een transitieplan opgesteld?
- Worden deze geëvalueerd en wanneer?

- Indien van toepassing: is een warme overdracht van het dossier geregeld?
- Wie is daarvoor verantwoordelijk, wie voert het uit en wie bewaakt het proces?
- Wie draagt zorg voor de projectadministratie?

4.6 Arbeidskundig onderzoek

Algemene omschrijving

Deze algemene omschrijving is direct bruikbaar voor de projectomschrijving in het aanvraagformulier. Uiteraard dient deze enigszins aangepast te worden aan de school-specifieke situatie en kan de omschrijving als een te bereiken resultaat weergegeven worden.

Een arbeidskundig onderzoek heeft tot doel het bepalen van de arbeidscapaciteit in relatie tot de soort arbeid die de betrokkene kan verrichten en het verkrijgen van informatie ten behoeve van het vinden van een goed opleidingsprogramma leidend naar een passende arbeidsplaats. Een arbeidskundig onderzoek kan door enkele gecertificeerde onderzoekers vanuit de arbeidskundige branche binnen of buiten de school worden uitgevoerd. De school kan er ook voor kiezen dit zelf uit te voeren met daartoe gecertificeerde leerkrachten.

Uitwerking

Het arbeidskundig onderzoek is een aanvullend instrument dat bij afname inzicht geeft in de arbeidskundige mogelijkheden van de leerling. Het is een betekenisvol instrument omdat het:

- leerlingen en ouders een realistisch beeld geeft van de maatschappelijke mogelijkheden en onmogelijkheden van de leerling;
- inzicht oplevert dat helpt bij het realiseren van onderwijs op maat en van een gerichte training van de noodzakelijke beroepsvaardigheden;
- inzicht oplevert voor de juiste begeleiding van de leerling binnen de stage-/opleidingsplaats door de arbeidstrainer/stagebegeleider;
- inzicht oplevert dat helpt bij het vinden van een stage-/arbeidsplaats die past bij de belangstelling en de mogelijkheden van de leerling.

De verkregen informatie kan mede nuttig zijn voor het vaststellen van beroepsrichtingen en richtingen voor vervolgonderwijs.

Inhoud

Binnen verschillende arbeidskundige onderzoeken is een aantal modules te onderscheiden. Deze worden niet steeds voor elke leerling allemaal toegepast.

Ze hebben betrekking op de volgende onderdelen.

- **Arbeidsoriëntatie:** deze is gericht op de interesses en affiniteit van de leerling ten aanzien van stage/arbeid of vervolgonderwijs.
- **Sociale vaardigheden:** deze zijn voor de onderscheiden doelgroepen niet altijd in voldoende mate aanwezig, terwijl dit voor de arbeid wel van belang wordt geacht.
- **Beroepsvaardigheden:** hierbij is onderscheid aan te brengen in elementaire vaardigheden (tempo, instructie opvolgen en dergelijke) die relevant zijn in het werk in

algemene zin en vakspecifieke vaardigheden gerelateerd aan de branche (bijvoorbeeld specifieke, technische beroepsvaardigheden).

- Motoriek en handvaardigheid: hier moet gedacht worden aan toetsing van specifieke bewegingen.
- Schoolse vaardigheden: lezen, rekenen, schrijven en spreken.

Voor alle onderdelen zijn verschillende testen in omloop. Deze leveren de daartoe bestemde informatie op die van belang is voor een goede match tussen competenties, interesses en affiniteit met de vereisten voor de specifieke arbeidsrichting. Ook kan gebruik gemaakt worden van assessments.

Werkzaamheden

De hieronder omschreven werkzaamheden hebben het volgende doel. Zij geven inzicht in de invulling en uitwerking van het project. Het gaat dan vooral om de projectinhoud. Daarnaast biedt het inzicht daar waar het gaat om de voorbereiding, de uitvoering, de bijstelling en het borgen van het project. Tot slot kan het ondersteunend zijn in het opstellen van de begroting.

Activiteiten

Om een arbeidskundig onderzoek in te voeren binnen de school zijn verschillende werkzaamheden te onderscheiden. Daarbij kan gedacht worden aan het oriënteren op en onderzoek doen naar verschillende arbeidskundige onderzoeken. Als er keuzes gemaakt zijn, zal het arbeidskundig onderzoek ingevoerd worden binnen school. Er is al gewezen op het feit dat fasegewijs gewerkt kan worden, zodat er direct leerlingenactiviteiten aan de werkzaamheden te koppelen zijn. Uitvoering van (delen van) het arbeidskundig onderzoek binnen school spreekt voor zich. Het inhuren van externe ondersteuning, direct gerelateerd aan de leerling in het kader van arbeidskundig onderzoek, valt onder de mogelijkheden. Ook kan gedacht worden aan het verder doorontwikkelen van het arbeidskundig onderzoek binnen de school. Daarnaast zal het uitvoeren van een nulmeting bij leerlingen, het vastleggen van de elementaire en specifieke beroepsvaardigheden en het opstellen van individuele transitieplannen tot de mogelijkheden behoren. Het is belangrijk om de prestaties van de leerlingen te meten en vast te leggen. Het ontwikkelen van assessments in arbeidskundig onderzoek en/of andere inhoudelijke activiteiten gerelateerd aan arbeidskundig onderzoek kunnen tot de inhoud van dit thema behoren.

Professionalisering

Professionalisering, die zoals eerder aangegeven niet subsidiabel, is noodzakelijk om de leerling arbeidskundig te onderzoeken indien de school dit zelf uitvoert. Als het uitbesteed wordt, zal het personeel geschoold kunnen worden in het interpreteren van de uitkomsten van het arbeidskundig onderzoek. Daarnaast moet men in staat zijn de profielen te vertalen in een adequaat opleidingstraject of concrete invulling van het opleidings- en trainingsaanbod. Als een school ervoor kiest het arbeidskundig onderzoek zelf uit te voeren, dan zal het personeel daarin opgeleid kunnen worden. Het interpreteren van de uitkomsten van arbeidskundig onderzoek en het vertalen van de uitkomsten van een arbeidskundig onderzoek

naar opleidingsprogramma's vraagt om professionalisering. Ook dient men alert te zijn dat het begeleiden van de leerlingen in het aanleren en oefenen van beroepsvaardigheden scholing en training vergt voor het onderwijzend personeel.

Netwerkvorming

Netwerkvorming kan ondersteunend zijn aan dit thema. Dan wordt gedacht aan een oriëntatie op, het inrichten van, het onderhouden van of het doorontwikkelen van een netwerk met arbeidsinstellingen (bedrijven en instellingen) gekoppeld aan stageplaatsen voor de leerlingen in het kader van arbeidstoeleiding. Maar aan deze werkzaamheden kan ook gedacht worden als we spreken over een netwerk met arbeidsinstellingen en intermediaire instellingen voor ondersteuning naar arbeid en/of vervolgonderwijs.

Ook de oriëntatie op, het inrichten van, het onderhouden van of het doorontwikkelen van een netwerk met vervolgonderwijs voor een passende aansluiting van de aangeboden onderwijsprogramma's aan vervolgopleidingen valt onder netwerkvorming.

Het vaststellen van de inhoud van het arbeidskundig onderzoek, waarbij de vereisten vanuit de verschillende netwerken gekoppeld worden aan de invulling van het arbeidskundig onderzoek op school, impliceert netwerkvorming. Immers, de omgeving is in ontwikkeling en aanpassingen zijn dus vereist. Vervolgens kunnen deze vereisten vanuit de verschillende netwerken concreet uitgewerkt worden naar het arbeidskundig onderzoek zoals gebruikt door de school.

Indien de school het arbeidskundig onderzoek niet zelf uitvoert, zal samenwerking georganiseerd kunnen worden met externe partners in de uitvoering van een arbeidskundig onderzoek. Daarbij kan ook gedacht worden aan het organiseren en onderhouden van samenwerking binnen een netwerk van jobcoaches en jobcoachorganisaties.

Tot slot wordt gewezen op de oriëntatie op en het inrichten van een netwerk tussen collega-scholen en/of uitgeverijen van arbeidskundig onderzoek. Uiteraard zullen de deelnemende leerlingen benoemd dienen te worden binnen deze activiteiten.

4.6.1 Tips

1 Breed onderzoek

Ontwikkel een 'breed' arbeidskundig onderzoek, waarin sociale vaardigheden, arbeidsvaardigheden, motoriek en handvaardigheid en schoolse vaardigheden worden getoetst. Gebruik de resultaten om leerlingen gericht te trainen en om een passende stage-/arbeidsplaats te vinden of voor de juiste aansluiting voor vervolgonderwijs.

2 Resultaten bespreken

Bespreek de resultaten van toetsen en assessments uitvoerig met de leerling en zijn ouders. Geef een goede uitleg van de uitkomsten en maak duidelijk wat de betekenis ervan is voor de stage-/arbeidsmogelijkheden van de leerling. Bevorder zo een realistische beeldvorming over de mogelijkheden van de leerling.

3 *Passie van de leerling*

Betrek de wensen, behoeften en motivatie van de leerling in het vervolg op het arbeidskundig onderzoek: het individuele scholingstraject.

4 *IOP – ITP*

Vertaal de uitkomsten van het arbeidskundig onderzoek samen met de passie van de leerling naar een passend onderwijsaanbod. Operationaliseer deze doelen in het individueel ontwikkelingsplan / individueel transitieplan.

5 *Portfolio*

Neem de resultaten van toetsen en assessments op in het portfolio van de leerling. Maak met het portfolio de ontwikkeling die de leerling doormaakt zichtbaar voor de leerling (en zijn ouders).

6 *Onderwijs op maat*

Bied de leerling een passend onderwijsaanbod aan dat aansluit bij zijn ontwikkelingsvraag, gebaseerd op het individueel ontwikkelingsplan / individueel transitieplan.

7 *Integraal opleidingsaanbod*

Streef naar een integraal opleidingsaanbod van alle onderwijsactiviteiten gericht op de ontwikkeling van de vereiste competenties.

8 *Implementatie*

Voer de verschillende onderdelen van het arbeidskundig onderzoek (testen en assessments) niet allemaal tegelijk in. Bouw het instrumentarium stapsgewijs op en stel de werkwijze bij op basis van de ervaringen.

9 *Assessment*

Maak in het arbeidskundig onderzoek gebruik van assessments. Het assessment (vaardigheidsproef) is een uitermate geschikte methodiek voor het praktijkonderwijs, omdat leerlingen hiermee worden beoordeeld op hun praktische vaardigheden.

10 *Scholing*

Zorg ervoor dat er een aantal docenten deskundig/gecertificeerd is op het gebied van arbeidskundig onderzoek. Geef hen gelegenheid scholingen te volgen.

11 *Facilitering*

Maak een realistische inschatting van de kosten van het arbeidskundig onderzoek en houd hierbij rekening met de benodigde formatie. Faciliteer de docenten die toetsen en assessments afnemen.

12 *Stagebedrijven informeren*

Informeer stagebedrijven over de resultaten van het arbeidskundig onderzoek, zodat de

leerling op de stageplaats wordt aangesproken op zijn sterke kanten en gelegenheid krijgt om zijn zwakke kanten verder te ontwikkelen.

13 Stagebedrijven en de vereiste competenties

Inventariseer over welke competenties de leerlingen moeten beschikken voor de verschillende plaatsen in het stagebedrijf. Vertaal deze uitkomsten naar het opleidingsaanbod. Dat betekent matchen van de resultaten van het arbeidskundig onderzoek met de stage- en toekomstige arbeidsplaats op basis van het IOP/ITP.

14 Netwerkvorming

Blijf werken aan het netwerk van stagebedrijven, zodat elke leerling een passende stage-/arbeidsplaats kan verwerven.

15 Matchen

Breng de kenmerken van stagebedrijven op een objectieve, gestructureerde manier in kaart, zodat er een zorgvuldige match kan worden gerealiseerd tussen de leerling en de stage-/arbeidsplaats. Maak gebruik van instrumenten die hiervoor zijn ontwikkeld.

4.6.2 SMART te formuleren aandachtspunten

Algemeen

- Welk arbeidskundig onderzoek voeren we uit?
- Waarom kiezen we voor dit onderzoek?
- Is het onderzoek volledig?
- Wie voert het onderzoek uit?
- Is deze persoon bevoegd dan wel competent?
- Bij wie wordt het onderzoek uitgevoerd en waarom?
- Wanneer voeren we het onderzoek uit en waar?
- Hoe worden de resultaten vastgelegd?
- Wat wordt er met de resultaten gedaan?
- Wie is verantwoordelijk voor het onderzoek en het resultaat?
- Wat is het vervolg op het onderzoeksresultaat?
- Hoe wordt het geïntegreerd in het reguliere onderwijsaanbod?
- Zijn er externen op betrokken?
- Vindt er afstemming plaats binnen het netwerk?
- Wordt de nieuwe werkwijze geëvalueerd en bijgesteld?

Op leerlingenniveau

- Is de beginsituatie van de leerling vastgelegd?
- Worden de gegevens van het onderzoek gebruikt voor de invulling van het IOP/ITP/HP?
- Hoe verloopt de communicatie met de ouders?

4.7 Leerlingwerkplaatsen

Algemene beschrijving

Deze algemene omschrijving is direct bruikbaar voor uw projectomschrijving in het aanvraagformulier. Uiteraard dient u deze enigszins aan te passen aan de schoolspecifieke situatie en kan de omschrijving als een te bereiken resultaat weergegeven worden.

De leerlingwerkplaats heeft betrekking op arbeidssimulatie en arbeidsmarktanalyse. Het gaat dan om het vormgeven van leerzame werkomgevingen binnen en/of buiten de school. Daarbij gaat het om zoveel mogelijk 'echt' werk te creëren.

Uitwerking

In de onderwijssituatie kunnen bewust allerlei problemen worden ingebracht waar de leerling op moet reageren. De leerling moet dan proberen het probleem zelf tot een oplossing te brengen. Er is altijd een begeleider in de buurt om eventueel bij te springen.

Een arbeidsmarktanalyse van de omgeving van de school is daarom een functie die aanwezig moet zijn binnen het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs ten behoeve van de arbeidsintegratie en is noodzakelijk bij het opzetten van arbeidssimulaties.

De leerlingwerkplaats kan binnen het project breed opgevat worden. Ook trainingscentra, waar elementaire en vakspecifieke beroepsvaardigheden aangeleerd en getraind worden om zich als werknemer staande te houden in arbeid, vallen hieronder.

Methodeontwikkeling in het kader van arbeidssimulatie en arbeidsmarktanalyse staat nog in de kinderschoenen. Hierdoor stagneert de overdraagbaarheid van opgedane kennis en vaardigheden. De methodiek in het kader van arbeidssimulatie en arbeidsmarktanalyse dient verder ontwikkeld en tussen de scholen onderling uitgewisseld te worden.

Belang van leerlingwerkplaatsen

Leerlingwerkplaatsen kunnen voor verschillende doelstellingen ingericht worden:

- training van arbeidshouding en arbeidsvaardigheden als voorbereiding op de interne en/of externe arbeidsoriëntatie;
- extra training van elementaire en specifieke beroepsvaardigheden binnen de interne en externe arbeidsoriëntatie;
- assessment in het kader van het arbeidskundig onderzoek.

Inhoud

De functie van arbeidstraining is gericht op het aanleren van een aantal elementaire beroepsvaardigheden zoals werkhouding, zelfstandigheid, klantvriendelijkheid, luistervaardigheid, hulp kunnen vragen, op tijd komen, feedback kunnen geven en ontvangen, veilig kunnen werken, werktempo en specifieke motorische vaardigheden en dergelijke. Binnen een gesimuleerde werkomgeving (binnen de school, de instelling) kunnen jongeren zich de beroepsvaardigheden eigen maken en zich nog oriënteren op verschillende

beroepsrollen en (werk)branches en aldus een diagnose leveren in het kader van het arbeidskundig onderzoek.

De vormgeving van de leerlingwerkplaats is zeer verschillend. Soms is de leerlingwerkplaats gelegen binnen, maar soms ook buiten de school. In alle gevallen functioneert deze leerlingwerkplaats onder de verantwoordelijkheid van de school.

Een andere vorm van een leerlingwerkplaats is die van een arbeidstrainingscentrum.

Dit is een ruimte waar leerlingen eenvoudige, routinematige werkzaamheden uitvoeren, meestal voor een bedrijf of andere arbeidsinstellingen. Sommige scholen kiezen voor de inrichting van sectorgerichte werkplaatsen in de school. Het komt ook voor dat scholen (delen van) de eigen organisatie als leerlingwerkplaats gebruiken. Leerlingen worden daarbij ingezet bij verschillende werkzaamheden binnen de school zoals bijvoorbeeld schoonmaakwerk, onderhoud schoolomgeving, administratief werk of magazijnwerkzaamheden.

Ook externe groepstraining valt onder dit thema. Hierbij gaan kleine groepjes leerlingen onder begeleiding van een docent op een externe locatie een overeengekomen taak uitvoeren. Als voorbeeld kan genoemd worden het onderhouden van een speelplaats van een basisschool en het uitvoeren van een taak in een verzorgingshuis.

Werkzaamheden

De hierna omschreven werkzaamheden hebben het volgende doel. Zij geven inzicht in de invulling en uitwerking van het project. Het gaat dan vooral om de projectinhoud. Daarnaast biedt het inzicht daar waar het gaat om de voorbereiding, de uitvoering, de bijstelling en het borgen van het project. Tot slot kan het ondersteunend zijn in het opstellen van de begroting.

Activiteiten

Het opzetten, inrichten of doorontwikkelen van een interne of externe leerlingwerkplaats, een arbeidstrainingscentrum of een intern dan wel extern georganiseerde arbeidstraining is de eerste belangrijke werkzaamheid vallend onder dit thema. Een arbeidsmarktanalyse is haast voorwaardelijk en ondersteunend voor de inhoud en inrichting van de leerlingwerkplaats. Immers, de aan te leren beroepsvaardigheden moeten aansluiten op de arbeid aangeboden in de omgeving van de school. Het ontwikkelen van vormen van assessment ter voorbereiding op arbeidsspecifieke situaties en ter inrichting van de leerlingwerkplaats valt binnen dit bestek. Het belangrijkste is uiteraard de begeleiding door onderwijzend personeel van de leerlingen binnen deze leer-, trainings- en stageplaatsen.

Wellicht ten overvloede wordt erop gewezen dat stagebegeleiding subsidiabel is.

Het betrekken van personeel vanuit arbeidsinstellingen in de begeleiding van de leerling binnen een leerlingwerkplaats, een arbeidstrainingscentrum of een intern dan wel extern georganiseerde arbeidstraining, ondersteunt de leerling in het aanleren van de beroepsvaardigheden. Zo kan ook personeel vanuit arbeidsinstellingen in de rol van coach ten dienste zijn in het opleidingstraject van de leerling. Daarnaast zullen de elementaire en specifieke beroepsvaardigheden in het begin, gedurende en aan het einde van het projectjaar beschreven en vastgelegd kunnen worden.

Het begeleidingstraject omschreven in een individueel ontwikkelingsplan, individueel transitieplan of handelingsplan valt onder de inhoud van dit thema.

Professionalisering

Het opzetten, inrichten en doorontwikkelen van een leerlingwerkplaats, arbeidstrainingscentrum of interne/externe groepstraining stelt bepaalde eisen aan de docenten.

Hierbij kan gedacht worden aan een training voor docenten op het gebied van leerlingwerkplaatsen, arbeidstrainingscentra of externe groepstrainingen.

Het begeleiden van de leerlingen in het aanleren en oefenen van beroepsvaardigheden kan scholing en training vergen van het onderwijzend personeel. Ook daar waar het gaat om de specifieke begeleiding op de leerlingwerkplaats, in het arbeidstrainingscentrum en/of binnen de interne dan wel externe groepstraining.

Zoals eerder is aangegeven is professionalisering niet subsidiabel.

Netwerkvorming

Netwerkvorming kan ondersteunend zijn aan dit thema. Dan wordt gedacht aan een oriëntatie op, het inrichten van, het onderhouden van of het doorontwikkelen van een netwerk met arbeidsinstellingen (bedrijven en instellingen) gekoppeld aan stageplaatsen voor de leerlingen in het kader van arbeidstoeleiding. Maar aan deze werkzaamheden kan ook gedacht worden als we spreken over een netwerk met arbeidsinstellingen en intermediaire instellingen voor ondersteuning naar arbeid en/of vervolgonderwijs.

Ook de oriëntatie op, het inrichten van, het onderhouden van of het doorontwikkelen van een netwerk met vervolgonderwijs voor een passende aansluiting van de aangeboden onderwijsprogramma's aan vervolgopleidingen valt onder netwerkvorming. Het koppelen van de vereisten vanuit de verschillende netwerken naar de invulling van de leerlingwerkplaats, arbeidstrainingscentrum en/of interne dan wel externe groepstraining binnen het onderwijsaanbod is noodzakelijk in de arbeidstoeleiding van de leerlingen.

Samenwerking met externe partners in de opzet en uitvoering van de leerlingwerkplaats, arbeidstrainingscentrum en/of interne dan wel externe groepstraining is vereist voor een adequate begeleiding van de leerling. Het inrichten van netwerken en/of het ontwikkelen van samenwerkingsvormen tussen collega-scholen en/of derden op het terrein van de leerlingwerkplaats, arbeidstrainingscentrum, interne dan wel externe groepstraining en opleidingstrajecten leveren een bijdrage aan het vergoten van het opleidingsaanbod voor leerlingen van de school en dus aan de arbeidsparticipatie.

4.7.1 Tips

1 'Werknemer in opleiding'

Ontwikkel een visie op arbeidstraining. Stel met elkaar vast waarom een leerlingwerkplaats in het praktijkonderwijs / voortgezet speciaal onderwijs niet mag ontbreken. Een duidelijke visie is de basis voor een succesvolle leerlingwerkplaats. (zie www.werknemerinopleiding.nl - zie

checklist arbeidstoeleiding)

2 *Draagvlak verbreden*

Probeer zoveel mogelijk medestanders te krijgen voor het idee. Intern én extern. Geef veel ruchtbaarheid aan de plannen en betrek er zoveel mogelijk betrokkenen bij. Onderzoek of het mogelijk/gewenst is om samen met andere scholen een leerlingwerkplaats te realiseren. Start met een groep docenten die razend enthousiast zijn over het concept van de leerlingwerkplaats en geef hen faciliteiten om plannen uit te werken.

3 *Profiteren van ervaringen*

Ga kijken bij scholen die al een leerlingwerkplaats hebben. Bekijk verschillende soorten leerlingwerkplaatsen. Praat met mensen die er ervaring mee hebben opgedaan en profiteer daarvan.

4 *Leerlingen leren*

Boots de situatie in bedrijven zo goed mogelijk na, werk bedrijfsmatig in de werkplaatsen, maar houd altijd voor ogen dat het om een leerproces gaat.

5 *Klein beginnen*

Begin kleinschalig en evalueer zorgvuldig. De opzet van een leerlingwerkplaats is een groeiproces.

6 *Interne deskundigheid gebruiken*

Betrek in ieder geval de stagedocenten bij de leerlingwerkplaats. Zij hebben veel contacten met de bedrijven in de regio, weten wat de behoeften van bedrijven zijn en hoe het er in z'n werk gaat.

7 *Acquisitie faciliteren*

Besteed veel aandacht aan de acquisitie, onderzoek wie het meest geschikt is om de acquisitie uit te voeren en faciliteer de acquireur.

8 *Afwisselend werk*

Streef naar zoveel mogelijk afwisseling in het werk dat leerlingen in de leerlingwerkplaats uitvoeren.

9 *Afspraken met bedrijven*

Maak duidelijke afspraken met bedrijven en streef ernaar deze vast te leggen. Onderzoek of het bedrijf een vergoeding wil betalen of op een andere manier iets kan bijdragen. Zorg ervoor dat de school de afspraken altijd nakomt.

10 *Kostenplaatje*

Maak een realistische begroting voor de leerlingwerkplaats en houd ook rekening met de kosten op termijn. Wanneer de werkplaats met subsidie wordt opgezet, houd er dan rekening

mee dat deze (later) ook moet kunnen draaien zonder subsidie.

4.7.2 SMART te formuleren aandachtspunten

Algemeen

- Waarom wordt er gewerkt met een leerlingwerkplaats?
- Voor welke doelgroep leerlingen wordt deze ingezet?
- Is er overleg en/of samenwerking met andere scholen in het aanbod?
- Sluit de leerlingwerkplaats aan bij de vraag van de omgeving van de school?
- Zijn derden betrokken in de vormgeving van de leerlingwerkplaats?
- Worden de activiteiten door interne functionarissen verzorgd, door externen of door beide groepen?
- Wordt de uitvoering van de activiteiten van de leerlingwerkplaats geëvalueerd met relevante personen uit het bedrijfsleven / de omgeving?
- Zijn stagedocenten betrokken bij de inrichting en/of uitvoering van de leerlingwerkplaats?
- Zijn de docenten bekwaam ter zake? Vindt er extra of aanvullende professionalisering plaats? Hebben zij bijvoorbeeld ervaring in het bedrijfsleven of worden zij gecoacht door medewerkers uit het bedrijfsleven?
- Op welke wijze blijft de leerlingwerkplaats aansluiten op de vraag vanuit de omgeving en/of op de vraag van de leerling?
- Heeft u een beeld over de verdere doorontwikkeling van de leerlingwerkplaats zowel qua inhoud van activiteiten als over de grootte en de wijze van inzet binnen de organisatie?
- Hoe wordt de werkwijze geïntegreerd in het reguliere opleidingstraject?

Op leerlingenniveau

- Passen de gekozen activiteiten in het IOP van de leerling?
- Wordt het functioneren van de leerling in de leerlingwerkplaats geobserveerd, vastgelegd en geëvalueerd?
- Door wie, wanneer, waarmee en hoe?

4.8 Branchegerichte cursussen voor leerlingen

Algemene omschrijving

Deze algemene omschrijving is direct bruikbaar voor uw projectomschrijving in het aanvraagformulier. Uiteraard dient u deze enigszins aan te passen aan de schoolspecifieke situatie en kan de omschrijving als een te bereiken resultaat weergegeven worden.

De leerlingen worden getraind op met name deelname aan het arbeidsproces in de vorm van branchegerichte cursussen. Deze cursussen worden als regel ontwikkeld en soms uitgevoerd in samenwerking met het reguliere bedrijfsleven en andere onderwijsinstellingen.

Uitwerking

Wanneer de leerlingen met succes branchegerichte cursussen hebben gevolgd, hebben zij meer kansen op de arbeidsmarkt. Dit is met name het geval wanneer de cursussen door de branches zijn erkend. Ook de kans op doorstroming naar het ROC blijkt groter te worden. Ten slotte versterkt een succesvolle opleiding het gevoel van eigenwaarde en het zelfvertrouwen van de jongeren.

Om elke leerling de juiste cursus te kunnen aanbieden, dus onderwijs op maat te verzorgen, biedt samenwerking met collega-scholen (waaronder praktijkonderwijs én voortgezet speciaal onderwijs) een groter aanbod van keuzemogelijkheden. Zo kunnen meer wensen van leerlingen in de voorbereiding op de arbeid gehonoreerd worden.

Doorstroming naar vervolgonderwijs wordt met name vergroot daar waar de school aansluiting kan realiseren in het eigen onderwijsaanbod en de aangeboden leerroutes.

Kwalificatiedossiers opgesteld door de kenniscentra en de competentiebeschrijvingen in het AKA-rapport (Arbeidsmarkt geKwalificeerd Assistent) kunnen hieraan een bijdrage leveren.

Inhoud

In de branchegerichte cursussen gaat het om het aanleren van elementaire beroepsvaardigheden (bijvoorbeeld werkhouding, zelfstandigheid, klantvriendelijkheid en hulp kunnen vragen) en vakspecifieke beroepsvaardigheden (let wel: die activiteiten die niet binnen het reguliere onderwijsaanbod vallen). Het gaat hierbij om het bereiken van een civiel effect, wat wil zeggen dat de opleiding de deelnemer door het volgen hiervan een betere arbeidsmarktpositie geeft. Hierbij wordt zoveel mogelijk samengewerkt met erkende opleidingsinstituten en andere onderwijsinstellingen.

De jongere moet een goed beeld krijgen van zijn toekomstig arbeidsperspectief en de eisen die een bepaalde arbeidsplaats stelt aan de beroepsvaardigheden van werknemers. Daarnaast moet duidelijk zijn welke mogelijkheden er zijn om een beginkwalificatie te behalen voor vervolgonderwijs.

De branchegerichte cursussen zijn gericht op sectoren c.q. branches die voor de potentiële schoolverlaters relevante uitstroommogelijkheden hebben (vraag naar laag geschoold werk). Voor zover mogelijk moet hier ook aangegeven worden om welke cursussen het gaat of in ieder geval een richting aangegeven worden op welk terrein de cursus gericht is.

Belangrijk is de wisselwerking tussen de ervaringen van de leerling op zijn stageplaats en dat wat op school extra geoefend en getraind wordt. In de begeleiding wordt bijvoorbeeld extra nadruk gelegd op het belang van productie kunnen maken (tempo) met behoud van kwaliteit.

De afgelopen jaren zijn er veel branchegerichte cursussen ontwikkeld. Inmiddels is het zo dat veel van deze cursussen aangepast en doorontwikkeld worden. Het gaat onder andere om het uitbreiden en aanvullen van de cursussen met ontbrekende beroepsvaardigheden, de cursussen meer te laten aansluiten op het niveau van de leerlingen (minder theorie, minder talig en meer praktische opdrachten en differentiatiemogelijkheden), meer differentiëren naar doelgroep (materiaal geschikt maken voor clusterscholen), de cursussen aanpassen aan de

beroepsmogelijkheden en -perspectieven in de regio en aanpassen op vervolgonderwijs (ROC niveau 1 en 2).

De mogelijkheid bestaat om de cursus tweejarig te maken of te verlengen.

Daarnaast zullen er ook nieuwe cursussen ontwikkeld worden in verband met een noodzakelijke verruiming van het aanbod en verlenging van de leerplicht. Ontwikkelkosten zijn subsidiabel binnen de kaders van de regeling.

Ook het opzetten van leertrajecten in samenwerking met een ROC/AOC gericht op arbeidstoeleiding en doorstroming vervolgonderwijs biedt de leerlingen meer mogelijkheden door te stromen naar arbeid en vervolgonderwijs en het behalen van een diploma op verschillende niveaus.

Scholen voor praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs kunnen zelf aan de slag gaan met het aanpassen en doorontwikkelen van de branchegerichte cursussen. Zij kunnen dit alleen doen, maar samenwerking met collega-scholen verdient de voorkeur. De aanwezige kennis en ervaring kan dan worden uitgewisseld en effectief worden ingezet bij het aanpassen en doorontwikkelen van het materiaal. Het werk en de daarmee samenhangende kosten worden op die manier ook meer verdeeld.

Voor scholen die nog niet met branchegerichte cursussen werken is het interessant om onderzoek te doen naar de mogelijkheden tot aanschaf van bepaalde cursussen in relatie tot het aanbod van arbeid in de regio.

Bovengenoemde doorontwikkeling kan ook door commerciële instellingen en organisaties worden uitgevoerd. Het is dan aan te raden nauw met het veld samen te werken en gebruik te maken van de ervaringen en expertise van mensen uit het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs. Ook moet er gebruik gemaakt worden van de kennis en ervaringen van ontwikkelaars van branchegerichte cursussen.

Het ontwikkelen van branchegerichte cursussen, erkend door het veld (bijvoorbeeld branches) en die afgesloten kunnen worden met diplomering of certificeren, staat voorop.

Werkzaamheden

De hierna omschreven werkzaamheden hebben het volgende doel. Zij geven inzicht in de invulling en uitwerking van het project. Het gaat dan vooral om de projectinhoud.

Daarnaast biedt het inzicht daar waar het gaat om de voorbereiding, de uitvoering, de bijstelling en het borgen van het project. Tot slot kan het ondersteunend zijn in het opstellen van de begroting.

Activiteiten

Wat valt onder de activiteiten van dit thema? Allereerst kijken de aanschaf, het invoeren en uitvoeren van branchegerichte cursussen in de school. De school inventariseert de behoefte aan het gebruik van branchegerichte cursussen voor de leerlingen in de school en stemt dit af met het aanbod potentiële arbeidsplaatsen in de regio. De school koopt bestaande

cursus(sen), ontwikkelt een plan voor implementatie en gaat over tot het invoeren ervan. Vervolgens vindt de uitvoering van branchegerichte cursussen plaats binnen school. Het planmatig en geregeld overleggen, evalueren, bijstellen van plannen en controleren van de uit te voeren activiteiten die leiden tot een succesvolle implementatie van de branchegerichte cursus(sen) is hierbij essentieel. Het vastleggen van de gemaakte afspraken, inbedding in het systeem van werken, communiceren van de resultaten en de werkwijze binnen de school zorgt voor borging binnen de totale ontwikkeling van de school. Personeel vanuit arbeidsinstellingen, zoals een persoonlijk coach, kan ingezet worden ter ondersteuning binnen de cursus aan de leerling. Maar zij kunnen ook ingezet worden in de directe uitvoering van de cursus, waarbij de kosten ten laste van de school dienen te komen.

Een tweede groep van werkzaamheden betreft de doorontwikkeling, de invoering en de uitvoering van branchegerichte cursussen in de school. Daarbij kunt u denken aan het uitbreiden van het aanbod, het aanvullen met ontbrekende competenties en het aanpassen van de materialen zodat het beter aansluit op het niveau van de leerlingen (minder theorie, alleen ter ondersteuning van praktijk, minder talig, meer praktische opdrachten en meer differentiatiemogelijkheden).

Vervolgens en tot slot moeten de deelnemers werkzaamheden uitvoeren welke leiden tot een civiel effect. Dat kan een certificaat zijn, maar ook een registratie van deelname op leerlingenniveau als bewijsstuk voor de branche waar de leerling wellicht terecht komt.

Bij ontwikkeling wordt ook gedacht aan het differentiëren naar doelgroep (materiaal geschikt maken voor clusterscholen), het aanpassen aan de veranderende ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en/of beroepsmogelijkheden in de regio, het aanpassen op gedifferentieerde uitstroom zoals beschermde arbeid en bedrijfsleven, het aanpassen op vervolgonderwijs (ROC niveau 1 en 2) en het uitbreiden ervan in verband met verlenging van de leerplicht. Het is wel zo dat er direct sprake dient te zijn van uitvoering van de branchegerichte cursussen binnen school door eigen personeel.

Maar ook hier kunt u personeel betrekken van externe organisaties in de uitvoering of als coach inzetten in het opleidingstraject van de leerling.

De volgende groep van werkzaamheden betreft het ontwikkelen van niet bestaande branchegerichte cursussen en opleidingstrajecten. Het gaat om het vergroten van het aanbod aan de leerlingen. Daarbij kan ook horen het ontwikkelen, invoeren en uitvoeren van opleidingstrajecten gericht op arbeidstoeleiding in samenwerking met ROC/AOC. Het betrekken van personeel van externe organisaties in de uitvoering van branchegerichte cursussen binnen de school en personeel vanuit arbeidsinstellingen als persoonlijk coach inzetten ter ondersteuning in het opleidingstraject van de leerling kan ook hiertoe behoren.

Tot slot zij gewezen op de doorontwikkeling door commerciële instellingen en organisaties. Bovengenoemde doorontwikkeling kan ook in samenwerking met commerciële instellingen en organisaties worden uitgevoerd. Het gaat hierbij om het ontwikkelen van branchegerichte

cursussen, bij voorkeur erkend door de branches en die afgesloten worden met een diploma of certificaat.

Opgemerkt dient te worden dat er bij al deze werkzaamheden altijd sprake dient te zijn van directe uitvoering met de leerling!

Professionalisering

Het verzorgen van branchegerichte cursussen stelt bepaalde eisen aan de docenten. Het opleiden, trainen, volgen van een cursus voor (vak)docenten op het gebied van branchegerichte cursussen is vereist om deze op een verantwoorde wijze te kunnen geven. Voor het begeleiden van de leerlingen in het aanleren en oefenen van beroepsvaardigheden worden zelfs door menig branche eisen gesteld aan de zogeheten voorschooling aan het onderwijzend personeel.

Zoals eerder is aangegeven is professionalisering niet subsidiabel.

Netwerkvorming

Netwerkvorming kan ondersteunend zijn aan dit thema. Dan wordt gedacht aan een oriëntatie op, het inrichten van, het onderhouden van of het doorontwikkelen van een netwerk met arbeidsinstellingen (bedrijven en instellingen) gekoppeld aan stageplaatsen voor de leerlingen in het kader van arbeidstoeleiding. Maar aan deze werkzaamheden kan ook gedacht worden als we spreken over een netwerk met arbeidsinstellingen en intermediaire instellingen voor ondersteuning naar arbeid en/of vervolgonderwijs.

Ook de oriëntatie op, het inrichten van, het onderhouden van of het doorontwikkelen van een netwerk met vervolgonderwijs voor een passende aansluiting van de aangeboden onderwijsprogramma's aan vervolgondeelingen valt onder netwerkvorming. Het koppelen van de vereisten vanuit de verschillende netwerken naar de invulling en ontwikkeling van de branchegerichte cursussen is noodzakelijk in de arbeidstoeleiding van de leerlingen.

Samenwerking met externe partners (bedrijven, instellingen, collega-scholen en vervolgonderwijs) in de opzet en uitvoering van de branchegerichte cursussen is vereist voor een adequate begeleiding van de leerling en het verzorgen van een zo groot mogelijk aanbod.

4.8.1 Tips

1 Netwerken

Samenwerking is van essentieel belang. Werk aan de opbouw van een relevant netwerk en maak hiervan gebruik bij het realiseren van het cursusaanbod. Onderzoek samenwerkingsmogelijkheden met collega-scholen, vmbo, ROC's, AOC's, de sociale werkvoorziening en bedrijven; het zijn allemaal partners die een rol kunnen spelen bij het realiseren van een goed cursusaanbod.

2 Klein beginnen

Houd er rekening mee dat er heel wat bij komt kijken (ruimte, organisatie, roostertechnisch, logistiek, vervoer) en biedt daarom -zeker in het begin- niet te veel cursussen aan. Houd het beheersbaar en start met een beperkt aantal cursussen.

Op basis van ervaring kan de school het aanbod in de loop der tijd uitbreiden.

3 *Branche-erkend*

Bied bij voorkeur cursussen aan die waarde hebben op de arbeidsmarkt. Kies dus in de eerste plaats voor cursussen die erkend zijn door een brancheorganisatie.

4 *Realistische voorlichting*

Houd er rekening mee dat leerlingen en ouders geneigd zijn om te veel waarde te hechten aan de certificaten. Geef leerlingen en ouders daarover adequate informatie, zodat zij zich een realistisch beeld vormen van de waarde die de certificaten hebben op de arbeidsmarkt. Dit geldt in het bijzonder voor cursussen die niet door de branches zijn erkend.

5 *Scholing docenten*

Zorg ervoor dat docenten die de erkende cursussen geven daartoe geschoold/bevoegd zijn.

6 *Cursusaanbod aanpassen*

Volg nauwkeurig ontwikkelingen op de (regionale) arbeidsmarkt en evalueer regelmatig of het cursusaanbod nog relevant is. Veranderingen op de (regionale) arbeidsmarkt, maar ook ontwikkelingen binnen de branches, kunnen aanpassingen van het cursusaanbod vereisen.

7 *Financiering*

Onderzoek, naast ESF, ook andere financieringsmogelijkheden.

4.8.2 SMART te formuleren aandachtspunten

Algemeen

- Welke branchegerichte cursussen zetten we in?
- Waarom kiezen we voor deze cursussen?
- Op welke termijn kunnen we welke cursussen realiseren?
- Sluiten deze aan bij de vraag van de leerling?
- Maar ook op de vraag van de omgeving?
- Welke cursussen kunnen we uitbesteden?
- Welke cursussen zijn bij collega-scholen beschikbaar voor onze leerlingen en is dit realiseerbaar?
- Welke samenwerkingsmogelijkheden liggen er in het verschiep voor uitbreiding van ons opleidingsaanbod?
- Wie voeren de cursussen uit (intern / externen)?
- Zijn de docenten/praktijkbegeleiders bevoegd of bekwaam?
- Waar voeren we de cursussen uit (intern of extern)?
- Welke eisen aan de competenties van de docenten vereist dit?
- Welke eisen aan de inrichting van de (praktijk)lokalen vergt dit?
- Wordt de inhoud van de cursus geëvalueerd met relevante personen uit het bedrijfsleven en vindt bijstelling plaats indien gewenst?

- Verloopt de cursus volgen de planning?
- Correleert de arbeidsplaats met de gevolgde cursus?
- Hoe worden de cursussen geïntegreerd in het curriculum van de school?
- Worden de activiteiten geëvalueerd en waar nodig bijgesteld?

Op leerlingenniveau

- Welke leerlingen volgen welke cursus?
- Past de gekozen cursus bij de vraag van de leerling?
- Wordt het functioneren van de leerling in de cursus geobserveerd, vastgelegd en geëvalueerd?
- Door wie, wanneer, waarmee en hoe?
- Welke leerlingen sluiten dit af met een diploma of certificaat?

4.9 Vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school

Algemene omschrijving

Deze algemene omschrijving is direct bruikbaar voor uw projectomschrijving in het aanvraagformulier. Uiteraard dient u deze enigszins aan te passen aan de schoolspecifieke situatie en kan de omschrijving als een te bereiken resultaat weergegeven worden.

Vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school wordt binnen dit project omschreven als alle activiteiten die de school onderneemt om de overstap naar arbeid en vervolgonderwijs zo goed mogelijk te laten verlopen.

Uitwerking

Leerlingen van het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs beschikken over verschillende beroepsvaardigheden en kwaliteiten die het mogelijk maken een volwaardig zelfstandige positie te bekleden in de maatschappij. Maar er is ook sprake van specifieke belemmeringen die in meer of mindere mate aandacht vragen van de omgeving om deze zelfstandige positie te kunnen en mogen verwerven. Door het organiseren en verankeren van de samenwerking tussen onderwijs, gemeenten, arbeidsmarktinstaties, intermediaire instellingen en bedrijfsleven kan hieraan een structurele bijdrage geleverd worden. Dat daarin de leerling zelf en de ouders een wezenlijke onderdeel vormen, spreekt voor zich.

Inhoud

De doelstellingen van de vormgeving en intensivering van de begeleiding na het verlaten van de school hebben betrekking op de korte termijn, het eerste jaar na het schoolverlaten, en op de lange termijn, de jaren daarna. Voor de korte termijn betekent dit het goed organiseren van de overdracht naar arbeid en vervolgonderwijs, zodat de uitgestroomde leerling zijn baan behoudt dan wel het vervolgonderwijs continueert.

Dit impliceert naast gegevensoverdracht alle activiteiten gericht op een zogeheten 'warme overdracht' van de leerling vooraf en tijdens de overstap. Daarbij wordt gedacht aan informatie-, dossier- en kennisoverdracht, mede door samenwerking binnen netwerken. Duidelijk zal zijn dat de leerling zelf en de ouders daarin een prominente positie innemen.

Portfolio, individueel ontwikkelingsplan, individueel transitieplan en handelingsplan vormen een onderdeel daarin.

Daarna bestaan de activiteiten uit het bieden van ondersteuning aan de leerling, de werkgever, het vervolgonderwijs en de ouders om de arbeid te behouden, duurzaam te laten zijn of de continuering in het vervolgonderwijs te borgen. Uiteenlopende vragen vormen de inhoud van de ondersteuning om te voorkomen dat de ex-leerling uitvalt. Daarbij valt te denken aan de aanpak of begeleiding van de ex-leerling, conflicten, de aard of de sfeer op het werk, omgaan met de geschreven en ongeschreven regels binnen de arbeid, problemen met nascholing of bijscholing, aanbieden van aanvullende scholing, bieden van herplaatsing, invullen van formulieren, verwijzing naar ondersteunende diensten, financiële problemen waardoor de ex-leerling de arbeid of het vervolgonderwijs moeilijk kan continueren.

Er zijn voor deze ondersteuning verschillende modellen hanteerbaar waarin de rol van de school binnen het netwerk in aansturing en coördinatie versmalt: de school als coördinator in het netwerk, als spil in het netwerk, als overdrager van informatie en als begeleider op afroep.

Voor de lange termijn gaat het om op voorhand de kennis in de begeleiding van de jongeren over te dragen aan andere instellingen, informatie te geven over de kenmerken van de jongeren aan instellingen op het gebied van arbeidsintegratie en daar waar gewenst handreikingen te bieden waardoor partijen beter toegerust zijn in de begeleiding van de jongeren op de arbeidsplaats en/of vervolgonderwijs. De school fungeert als regel als spil in een hecht geformaliseerd samenwerkingsverband. In de uitvoering leveren de onderscheiden participanten hun bijdrage binnen het kader van hun doelstellingen.

Ook is het voor de school van belang de leerlingen goed te monitoren. Daarbij gaat het om het verzamelen van gegevens die informatie opleveren waardoor de overstap van school naar arbeid en/of vervolgonderwijs geoptimaliseerd wordt. Door analyse van de verzamelde gegevens kan de inhoud van het onderwijsaanbod van de school aangepast worden. De kennis en ervaringen van de werkgever, arbeidstrainer, coördinatoren/functionarissen vanuit het onderwijs zijn van belang.

Er dient sprake te zijn van een continuerende persoonlijke begeleiding van de leerling in de transitieperiode om de duurzaamheid van arbeid en succesvolle deelname aan vervolgonderwijs te garanderen.

Werkzaamheden

De hierna omschreven werkzaamheden hebben het volgende doel. Het geeft u inzicht in de invulling en uitwerking van het project. Het gaat dan vooral om de projectinhoud. Daarnaast biedt het inzicht daar waar het gaat om de voorbereiding, de uitvoering, de bijstelling en het borgen van het project. Tot slot kan het ondersteunend zijn in het opstellen van de begroting.

Activiteiten

Vormgeving en intensivering van begeleiding na het verlaten van de school kent de nodige werkzaamheden. Het begint bij het zorgdragen voor een adequate overdracht van de leerling naar arbeid of vervolgonderwijs. Het gaat hier om het overdragen van het dossier in de meest brede zin van het woord, waaronder een 'warme overdracht' (mondelinge overdracht). Daarbij nemen het uitstroomportfolio, het IOP en/of het ITP een centrale plaats in. Het is van belang de leerling, de ouders en andere op de leerling betrokken personen en instanties in de warme overdracht te betrekken. Binnen overleg-situaties en uitkomsten van netwerkvorming krijgt dit gestalte. Het opzetten en uitvoeren van activiteiten voor schoolverlaters gericht op ondersteuning ten dienste van de duurzaamheid van de toekomstige arbeid en succesvolle deelname aan vervolgonderwijs behelst de volgende eventuele werkzaamheden.

Arbeidsmarktanalyse kan ondersteunend zijn om het palet aan arbeidsmogelijkheden in beeld te houden indien schoolverlaters zich om welke reden dan ook oriënteren op een andere baan. Het vertalen van de uitkomsten naar de inrichting van het geboden opleidingsprogramma en het doorvoeren van veranderingen en/of aanpassingen kunnen vervolgens uit deze analyse meegenomen worden.

Het opzetten van een systeem om schoolverlaters gedurende enkele jaren te monitoren, dit systeem uit te werken en de gegevens te analyseren en te vertalen in praktische uitwerkingen naar onderwijsinhoud, zorgt voor een passende aansluiting van het onderwijs naar de arbeidsmarkt rondom de school. Zo zal ook een inventarisatie onder welke voorwaarden netwerken van gemeenten, scholen, arbeidsmarktinstanties en bedrijfsleven kunnen functioneren ervoor zorgen dat meer leerlingen op de arbeidsmarkt hun plaats vinden dan wel doorstromen naar vervolgonderwijs. Daarbij kan tevens in kaart gebracht worden op welke wijze maximaal gebruik gemaakt kan worden van instanties en voorzieningen die er voor leerlingen na de school beschikbaar zijn, zoals Sociale Zaken, gemeenten, CWI en UWV. Op deze wijze zullen meer leerlingen op de arbeidsmarkt hun plaats vinden dan wel doorstromen naar vervolgonderwijs.

Daarnaast is het opstellen en uitvoeren van praktisch beleid in de voorbereiding op de naschoolse begeleiding een volgend speerpunt. Inventariseren van mogelijkheden en knelpunten in de doorstroming naar arbeid of vervolgonderwijs en het opstellen en uitvoeren van een plan van aanpak ter verbetering van de doorstroming naar arbeid of vervolgonderwijs sluiten daarop aan.

Professionalisering

Deskundigheidsbevordering is gewenst voor een goede vormgeving en intensivering van de begeleiding na het verlaten van de school. Medewerkers dienen op de hoogte te zijn van de regelgeving rondom arbeid, de mogelijkheden voor extra ondersteuning in de arbeidsintegratie, de opleidingsmogelijkheden van de leerlingen, ook waar het gaat om gesubsidieerde banen, duale leertrajecten en dergelijke. Denk ook aan vaardigheden ten dienste van netwerkvorming en communicatieve vaardigheden.

Het verwerven van kennis en ervaring van het bedrijfsleven en wat daar op de werkvloer gebeurt en van de eisen en werkwijze binnen het vervolgonderwijs behoren daartoe.

Daarnaast kan gewezen worden op begeleidingsvaardigheden, het kunnen opbouwen en onderhouden van netwerken en andere noodzakelijke beroepsvaardigheden om de leerlingen en de netwerken rondom de leerling zo adequaat mogelijk te ondersteunen om duurzaamheid in de arbeid te realiseren of schooluitval van de schoolverlater te voorkomen.

Ook het zich oriënteren op arbeidsorganisaties gericht op de elementaire en specifieke beroepsvaardigheden vanuit de branches kan van belang zijn in de voorbereiding op en de begeleiding van de leerling na het verlaten van de school.

Zoals eerder is aangegeven is professionalisering niet subsidiabel.

Netwerkvorming

Netwerkvorming kan ondersteunend zijn aan dit thema. Dan kunt u denken aan werkzaamheden als we spreken over een netwerk met arbeidsinstellingen en intermediaire instellingen voor de vormgeving en ondersteuning van de naschoolse begeleiding. Ook netwerkvorming met vervolgonderwijs voor een goede naschoolse begeleiding past hierin. Tevens kan binnen het netwerk geïnventariseerd worden welke aanpassingen van de aangeboden onderwijsprogramma's binnen de school en de vormgeving van de naschoolse begeleiding gewenst zijn om verbeteringen in de overgang te realiseren.

4.9.1 Tips

1 Visie ontwikkelen

Ontwikkel een visie op naschoolse begeleiding. Formuleer wat de rol van de school is en op welke manier de school omgaat met externe instanties op het gebied van arbeidsintegratie en begeleiding.

2 Netwerken

Zorg voor een goed netwerk. Maak duidelijke afspraken met de geëigende instanties en betrek deze organisaties bij de naschoolse begeleiding. Zorg dat je er mensen kent en realiseer korte communicatielijnen.

Onderzoek of de naschoolse begeleiding in het kader van de wet REA kan worden gefinancierd door het UWV door een samenwerking aan te gaan met een erkende jobcoach-organisatie.

3 Vloeiende overgang realiseren

Realiseer een vloeiende overgang van stagebegeleiding naar naschoolse begeleiding. Laat daarom de stagedocenten de naschoolse begeleiding uitvoeren. Zij hebben de leerling begeleid tijdens de plaatsingsstage en de plaatsing en kennen de bedrijven meestal goed.

4 Beter voorkomen dan genezen

De kracht van naschoolse begeleiding is er op tijd bij zijn. Wacht dus niet af totdat er sprake is van een crisis, maar ontwikkel beleid waarmee de school een vinger aan de pols houdt. Doordring bovendien alle betrokken partijen ervan dat het belangrijk is dat zij tijdig bij de school aan de bel trekken als er problemen zijn.

5 *Tijdregistratie bijhouden*

Zorg ervoor dat de stagedocenten die de naschoolse begeleiding uitvoeren daarvoor worden gefaciliteerd. Laat hen een tijdregistratie bijhouden, zodat de hoeveelheid uren op basis van ervaringen eventueel kan worden bijgesteld. Veel docenten waarschuwen: verkijk je er niet op, naschoolse begeleiding kost veel tijd!

6 *Professionele houding*

Houd een gepaste, professionele afstand van de oud-leerlingen. Wees betrokken, maar realiseer je dat de jongere zelf verantwoordelijk is. De jongere heeft geen baat bij te veel betrokkenheid.

7 *Informatie geven aan de leerling*

Informeer leerlingen (en ouders) goed, bijvoorbeeld over de regelgeving (Wajonguitkering) en ondersteun hen bij 'de papierwinkel'. Dat kan problemen voorkomen. Onderzoek ook mogelijkheden om dit in overleg met intermediaire organisaties te regelen.

8 *Nazorgovereenkomst*

Zorg ervoor dat leerling en werkgever weten wat zij van de school kunnen verwachten en leg de afspraken vast in een nazorgovereenkomst.

9 *Deskundigheidsbevordering*

Zorg ervoor dat de naschoolse begeleiders van de school goed op de hoogte zijn van de regelgeving rond arbeid en arbeidsintegratie. Laat hen een opleiding 'Jobcoaching' volgen.

10 *Afsluiting en overdracht*

Zorg voor een duidelijke afsluiting van de naschoolse begeleiding en draag de begeleiding, als het nodig is, zorgvuldig over aan andere instanties. Betrek de nieuwe begeleiders al voor de overdracht bij de naschoolse begeleiding.

4.9.2 SMART te formuleren aandachtspunten

Algemeen

- Op welke wijze wordt de naschoolse begeleiding vormgegeven?
- Door wie, wanneer en waarmee?
- Hoe lang vindt de begeleiding plaats en op welke wijze?
- Welke personen, partijen en instanties zijn daarin betrokken?
- Wie voert in deze de regie?
- Hoe wordt er gecommuniceerd, wanneer en waarmee?
- Over welke gegevens gaat het?
- Vindt er afstemming plaats over de registratiewijze en de daaronder gelegen gegevens (competenties)?
- Welke positie hebben de leerling en de ouders?

- Hoe vindt de feitelijke overdracht plaats?
- Is er sprake van een begeleidingsovereenkomst, convenant en/of contract?
- Of zijn er begeleidingsovereenkomsten afgesloten en zo ja, met welke partijen/betrokkenen?
- Wordt de uitvoering van de begeleiding met alle betrokkenen geëvalueerd?
- Zijn de begeleiders bekwaam?
- Wordt er gebruik gemaakt van de uitstroommonitor?
- Wat gebeurt er met de resultaten?

Op leerlingenniveau

- Worden alle leerlingen gevolgd?
- Waarom wel/niet?
- Welke gegevens worden overgedragen?
- Hoe vindt individuele terugkoppeling plaats?
- Waarmee, wanneer en hoe?

4.10 Netwerkvorming

Zoals reeds eerder aangegeven is voor arbeidstoeleiding en arbeidsintegratie netwerkvorming onontbeerlijk. Het is geen specifiek thema binnen ESF, maar ondersteunend aan de vormgeving van de vier hierboven besproken thema's. Uit de ervaringen opgedaan uit de vorige tranches van ESF vindt u hieronder de belangrijkste tips van belang voor netwerkvorming.

Professionalisering

Het is aan te bevelen om docenten zich te laten professionaliseren op het gebied van netwerkopbouw en netwerkonderhoud.

Zoals eerder is aangegeven is professionalisering niet subsidiabel.

4.10.1 Tips

1 Eén aanspreekpunt

Maak één persoon binnen het netwerk verantwoordelijk voor het afstemmen / organiseren van de contactmomenten, maar laat niet alles van één persoon afhangen. Streef er ook naar dat elke participerende netwerkpartner een persoon aanwijst die als aanspreekpunt fungeert.

2 Heldere afspraken over communicatie

Realiseer een korte communicatielijn tussen de contactpersoon van school / instelling / bedrijf en het management. Zorg voor een goede communicatie met collega's. Versterk hun betrokkenheid door regelmatig informatie terug te koppelen op de juiste momenten.

3 Samenwerking formaliseren

Formuleer de doelstellingen van het netwerk en de verantwoordelijkheden en taken van de deelnemers en leg deze vast in een overeenkomst of convenant. Leg daarin ook afspraken

vast over bijvoorbeeld de vergaderfrequentie, aanwezigheid, verslaglegging en de duur van de overeenkomst.

4 *Gezamenlijke verantwoordelijkheid*

Creëer een sfeer van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Formuleer doelstellingen die voor alle deelnemers van belang zijn.

5 *Actief opstellen*

Zorg ervoor dat de school profijt heeft van het netwerk. Wees daarom een actieve deelnemer. Neem het voorzitterschap op je of bemoei je intensief met de regie. Leun niet achterover, maar neem initiatieven en activeer andere partijen. Wacht niet af, maar ga uit van je eigen kracht.

6 *Efficiëntie*

Voorkom 'netwerken om het netwerken'. Werk met een overzichtelijke agenda, een bekwame voorzitter en spreek af hoe lang de vergaderingen duren. Maak concrete werkafspraken en leg deze vast in notulen. Formuleer concreet wie wat zal doen en wanneer. Spreek elkaar daarop aan.

7 *Faciliteren*

Zorg ervoor dat de docenten gefaciliteerd aan de netwerken kunnen deelnemen. Als de school een netwerk gaat opzetten, faciliteer dan iemand om die klus te klaren, zodat er niet te veel tijd overheen gaat.

8 *Interessante agenda*

Zorg ervoor dat er voor alle deelnemers een of meer interessante onderwerpen op de agenda staan. Het is belangrijk dat iedereen iets in het netwerk kan 'halen'.

9 *Regelmatig evalueren*

Evalueer de samenwerking regelmatig. Bespreek de doelstelling, de werkwijze, de samenstelling en de resultaten van het netwerk en stel zonodig zaken bij.

10 *Kennis van de markt*

Zorg ervoor dat de school op de hoogte is van de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Wat zijn de vragen vanuit de arbeidsmarkt en wat betekent dat voor het aanbod van de school? De school kan een marktanalyse (laten) uitvoeren om dit in beeld te brengen.

11 *Bestuurlijke contacten*

Zorg voor goede bestuurlijke contacten op gemeentelijk niveau en weet wat er in de politiek speelt.

12 *Acquisitie*

Pleeg een 'warme' acquisitie. Dat wil zeggen: zoek niet alleen telefonisch contact met

instellingen/bedrijven, maar maak een persoonlijke afspraak. Ook ouders kunnen een rol vervullen in de acquisitie.

13 Profilering en positionering

Zorg dat leerlingen van praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs als doelgroep bekend en gekend zijn bij de instellingen en bedrijven in de regio.

4.10.2 SMART te formuleren aandachtspunten

Algemeen

- Welke netwerken zijn voor de school van belang?
- Welke netwerken worden eerst opgezet en welke erna?
- Wie zijn betrokken in de onderscheiden netwerken?
- Wie voert de regie in de verschillende netwerken?
- Hoe is het netwerk geformaliseerd (convenant, contract, overeenkomst)?
- Wordt er op een systematische wijze gewerkt en op welke wijze (plaats, tijd, agenda en dergelijke)?
- Vindt er regelmatig evaluatie plaats?
- Wat gebeurt er met de resultaten?
- Wie onderhoudt de netwerken en hoe?

5 LITERATUUR

- Aanbevelingen en adviezen werkgroep Pilotproject Praktijkonderwijs (2007). *Taskforce Jeugdwerkloosheid*
- Actieprogramma. SZW (2007). *Iedereen doet mee*
- Advies. SER (2007). *Meedoen zonder beperkingen: meer participatiemogelijkheden voor jonggehandicapten*
- Activiteiten/regelingen. OCW en SZW (2007). OCW- en SZW-activiteiten/regelingen op het gebied van onderwijs en arbeid voor jongeren met een handicap
- Advies. Tijdelijke adviescommissie Voortgezet Onderwijs (2007). Advies aan de VO-Raad. *Vertrouwen willen verdienen. Onderwijs verplicht*
- Beleidsagenda 2005-2009. Vereniging WEC-Raad (2006)
- Brief van minister Donner aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten/Generaal over participatie van jongeren met een beperking SV-RenS 2008 15765 van 30 mei 2008 met de toegevoegde nota `Vergroting Participatie Jongere met een Beperking` van mei 2008.
- CrossOver. Verslag van ronde tafelgesprek van 24 januari 2008
- Damen, L.H. (2007). *Passend onderwijs voor vso-leerlingen. Een studie voor een kwalificatiestructuur vso*. Enschede: SLO
- Eindrapport. De Nationale Denktank (2007). *Kennismaken zonder kaders. Succes op school. 12 frisse ideeën voor onderwijs als intermediair tussen leerlingen, arbeidsmarkt en maatschappij*
- KPC Groep. Samenvattend Eindrapport project Eijsink `De leerling begeleid` december 2008
- Kwaliteitsagenda Voortgezet Onderwijs (2007). *Tekenen voor kwaliteit. Afspraken voor een beter onderwijs 2008-2011*
- Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs (2007). *Scholen voor morgen. Samen op weg naar duurzame kwaliteit in het primair onderwijs*
- Notitie. Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs (2007). *Platform Praktijk-onderwijs. Notitie opdracht periode 2007-2010*

- Notitie. Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs (2008). *Platform Praktijkonderwijs. Praktijkonderwijs leert door*
- Onderzoek. Inspectie Werk en Inkomen (2007). *Doorstart voor de schooluitvaller. Onderzoek naar de dienstverlening van CWI en sociale diensten aan voortijdig schoolverlaters*
- Onderzoeksrapport. UWV (2007). *De groei van de Wajonginstroom*
- Onderzoeksrapport. Inspectie Werk en Inkomen (2007). *Wajong en werk. Onderzoek naar de arbeidsparticipatie van jonggehandicapten*
- Plan van aanpak. OCW en SZW (2007). *Doorpakken met leren & werken. Plan van aanpak 2008-2011*
- Rapport. Commissie het Werkend Perspectief. *Gedeeltelijk arbeidsgeschikt. Een gat in de arbeidsmarkt*
- Referentiegroep Praktijkonderwijs (2005). *Perspectief voor het praktijkonderwijs. De netwerkschool*
- Rutten, M. & M. Kalee (2008). *Arbeidstoeleiding in het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs. Eindrapportage ESF 2000-2006. 's-Hertogenbosch. Werknemer in opleiding*
- Visiedocument. Werknemer in opleiding (2008). *Visie arbeidstoeleiding*